

אבן ביהן

מסכת ברכות

חזרה ושינון

מדף יז. - לא:

הכנה למבחן מספר 2
של עמוד היזמי 'דרשו'

גמרא כלשונה סדורה ומעוצבת
עם

פירוש קצר ע"פ רש"י ועוד,
על המילים הטעונות ביאור

מבוא

יש סדר לגמרא

התעוררנו בס"עיתא דשמיא להיות לעזר ולהועיל ללומדי הגמרא די בכל אתר ואתר, אשר חפצה נפשם לקיים את דברי הגמרא בקידושין (ה, א) על הפסוק: "ושננתם" – שיהיו דברי תורה מחודדין בפיד, שאם ישאלך אדם דבר – אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד.

זהו סידור דברי הגמרא בסדר ועיצוב ייחודי, המועיל הרבה לשינון זכירת דברי הגמרא.

באמת אמרו: "יש סדר למשנה", ועל משקל זה אפשר לומר שבזוודאי ובזוודאי יש סדר לגמרא. כי הרואה יראה איך סוגיות הגמרא מסודרות ובנויות יפה לתלפיות; ויוכל לאסוף בדעתו את כל הפרטים, שיהיו הדברים מונחים בקופסא.

נוסף על עיצוב הגמרא, הוספנו פירוש קצר למילים שאינן שכיחות או מובנות כל כך, כדי שיוכלו להיזכר או לבדוק האם יודעים את פירושו של דברים.

אנחנו עומדים כעת לסיים בס"ד את מסכת ברכות, והדפים יופיעו בעזרה ש"ת בל"ג לפי סדר התקדמות מסלול העמוד היומי של ידרשו'.

המעוניין לקבל את העלון באופן קבוע חודשי, וכן להארות והערות – יפנו לכתובת המכון. תקוותנו לה' שייצליח חפצו בידינו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

בברכת התורה

מכון אבן בוחרן

EVENBOCHAN1@GMAIL.COM

ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה: "טוב שם משמך טוב, ויום המות מיום הולדו".

א. **מרגלא בפומיה דרבי מאיר:** 'גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי, ולשקוד על דלתי תורתך. נצור תורתך בלבך, ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא; וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון, ואני אהיה עמך בכל מקום'.

ב. **מרגלא בפומיהו דרבנן דיבנה:** 'אני בריה, וחברי בריה; אני מלאכתי בעיר, והוא מלאכתי בשדה; אני משכים למלאכתי, והוא משכים למלאכתי; כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי, כך אני איני מתגדר במלאכתי. ושמה תאמר: אני מרבה, והוא ממעיט - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין לבו לשמים'.

ג. **מרגלא בפומיה דאביי:** 'לעולם יהא אדם ערום ביראה'. מענה רך משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו, ועם קרוביו, ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי בשוק; כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות'.

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק.

ד. **מרגלא בפומיה דרבא:** 'תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים; שלא יהא אדם קורא ושונה, ובוטט באביו ובאמו וברבו, ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושיהם", 'לעושים' לא נאמר אלא 'לעושיהם' - לעושים לשמה, ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה - נוח לו שלא נברא'.

ה. **מרגלא בפומיה דרב:** 'לא כעולם הזה העולם הבא: העולם הבא - אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורבייה ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות; אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו"'.
גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשעים, יותר מן האנשים, שנאמר: "נשים שאננות קמנה שמענה קולי, בנות בטלות האונה אמרתי".

ו. **אמר ליה רב לרבי חייא:** נשים במאי זכיין? באקרובי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גבריהו בי רבנן, ונטריין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן.

כי הוּו מפטריין רבנן מבי רבי אמי, ואמרי לה מבי רבי חנינא, אמרי ליה הכי: עולמך תראה בחיין, ואחריתך לחיי העולם הבא, ותקותך לדור דורים. לבך יהגה תבונה, פיך ידבר חכמות, ולשונך ירחיש רננות; עפעפיך יישירו נגדך, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו כוזהר הרקיע; שפתותיך יביעו דעת, וכליותיך תעלוזנה מישרים, ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק זימין.

כי הוּו מפטרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי לה מבי רבי שמואל בר נחמני, אמרו ליה הכי: "אלופינו מסובלים" וגו'.

א. **חד אמר:** "אלופינו" - בתורה, ו"מסובלים" - במצות.
ב. **וחד אמר:** "אלופינו" - בתורה ובמצות, ו"מסובלים" - ביסורים. **ז"ע"ב**
"אין פריץ" - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד, שיצא ממנו אחיתופל;
"ואין יוצאת" - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול, שיצא ממנו דואג האדומי;
"ואין צולחה" - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע, שיצא ממנו גחזי;
"בראובותינו" - שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילוי ברבים.

בפורינו - נגוללנו. **קורת נפשנו** - סיפוק לרכנו וקורת רוחנו לטובה. **ותביט ברעתנו** - ברעה הנאה עלינו. **חלוץ עצמות** - בריאות. **בן ברית** - מהול. **קצוצי** - שהיו שוטרים מטעם אנטוניוס ממונים להכות ולהנסק ככל העומדים כנגדו. **בפמליא של מעלה** - צבאי האומות. **ובפמליא של מטה** - בחבורת החכמים. **שאר** - יתיר המתמללנו. **איני כדאי להיות נולד** - כאלו לא נוצרתי - מה חשיבותי. **אני** - ת"ח. **חברי** - ע"ה. **מתגדר** - מתגלגל לתפוס אומנותי. **ערום ביראה** - להמנהג צעמיה נגד ה"ה"ר. **גדולה הבטחה וכו'** - שהרי קלאן 'שאננות' (בעוה"ז), ו'בוטחות' (בעוה"צ). **במאי זכיין לעוה"ב**. **באקרובי בנייהו** - מציאות בנייהן לקרא מקרא. **ובאתנויי גבריהו** - שולחות בעליהן לשנות משנה וגמרא. **ונטריין** - ממתנות. **מפטרי וכו'** - כשהיו החכמים נפטרים זה מזה. **א"ל הכי** - היו מצרכים זה את זה. **עולמך תראה בחיין** - כל צרכיך ממלא. **יישירו** - לשון ישר, שמהם מנין בתורה כהנאה. **עתיק זימין** - הקב"ה. **צכות** - שאלופינו (רבותינו) **מסובלים** (עמוסים), יתיר שלא תהא סיעתנו וכו'. **שיצא ממנו** - שיצא מקיעמו. **שמקדיח תבשילוי** - יוצא למרכות רעה. **ברבים** - היינו 'צרותותמינו' שהוא רה"ר.

א. **רבי אלעזר** בתר דמסיים צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשכן בפורינו^ו אהבה ואחווה ושלוש וריעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקוה, ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה'.

ב. **רבי יוחנן** בתר דמסיים צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתציץ בבשתנו, ותביט ברעתנו^ו, ותתלבש ברחמיך, ותתכסה בעזך, ותתעטף בחסידותך, ותתאזר בחנינותך, ותבא לפניך מדת טובך וענותותך'.

ג. **רבי זירא** בתר דמסיים צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא נחטא, ולא נבוש, ולא נכלם מאבותינו'.

ד. **רבי חייא** בתר דמצלי **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו'.

ה. **רב** בתר צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות^ו, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה'.

ו. **רבי** בתר צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית, ומדין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית^ו בין שאינו בן ברית'.

• ואף על גב דקיימי קצוצי עליה **דרבי**.

ז. **רב ספרא** בתר צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשים שלום **ז"ע"א** בפמליא של מעלה^ו, ובפמליא של מטה^ו; ובין התלמידים העוסקים בתורתך: בין עוסקין לשמה, בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה, יהי רצון שיהו עוסקין לשמה'.

ח. **רבי אלכסנדר** בתר צלותיה **אמר הכי:** 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעמידנו בקרן אורה, ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו'.

ט. **איכא דאמרי:** הא **רב המנונא** מצלי לה, **ורבי אלכסנדר** בתר דמצלי **אמר הכי:** 'רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה^ו ושעבוד מלכות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם'.

י. **רבא** בתר צלותיה **אמר הכי:** 'אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי^ו, ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי^ו. עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי; הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורי וחלאים רעים'.

• והיינו וידי **דרב המנונא זוטי** ביומא דכפורי.

יא. **מר בריה דרבינא** כי הוה מסיים צלותיה **אמר הכי:** 'אלהי, נצור לשוני מרע, ושפתותי מדבר מרמה; ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע, מיצר הרע, ומאשה רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה - מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. יהיו לרצון אמרי פי, והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי'.

יב. **רב ששת** כי הוה יתיב בתעניתא, בתר דמצלי **אמר הכי:** 'רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שבית המקדש קיים - אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו; ועכשיו - ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי. יהי רצון מלפניך, שיהא חלבי ודמי שנתמעט, כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח, ותרצני'.

יג. **רבי יוחנן** כי הוה מסיים ספרא דאיוב **אמר הכי:** 'סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה,

- (א) **אמר רב פפא:** תרגמא אמחזיר פניו ואוכל.
 (ב) **רב אשי אמר:** כיון שמוטל עליו לקוברו - כמוטל לפניו דמי; שנאמר: "ויקם אברהם מעל פני מתו", ונאמר: "ואקברה מתו מלפני", כל זמן שמוטל עליו לקוברו - כמוטל לפניו דמי.

קושיא ותירוץ: מתו - אין, אבל משמרו - לא. **והתניא:** המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו - פטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה!

- משמרו - אף על פי שאינו מתו, מתו - אף על פי שאינו משמרו.
- קושיא ותירוץ:** מתו ומשמרו - אין, אבל מהלך בבית הקברות - לא. **והתניא:** לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו, וספר תורה בזרועו וקורא. ואם עושה כן - עובר משום "ליעג לרש ארף עושהו!"
- התם, תוך ארבע אמות - הוא דאסור, חוץ לארבע אמות - חייב; **דאמר מר:** מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע; הכא, חוץ לארבע אמות נמי פטור.

גופא: המשמר את המת, אף על פי שאינו מתו - פטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה.
 א. היו שנים - זה משמר וזה קורא, וזה משמר וזה קורא.
 ב. **בן עזאי אומר:** היו באים בספינה - מניחו בזוית זו, ומתפללין שניהם בזוית אחרת.
 מאי בינייהו? **אמר רבינא:** חוששין לעכברים איכא בינייהו. **מר סבר:** חיישינן, **ומר סבר:** לא חיישינן.

תנו רבנן: המוליך עצמות ממקום למקום - הרי זה לא יתנם בדסקיא^א ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם, מפני שנהוג בהם מנהג בזיון. ואם היה מתירא מפני נכרים ומפני לטטים - מותר. וכדרך שאמרנו בעצמות - כך אמרו בספר תורה. אהייא? אילימא ארישא, פשיטא! מי גרע ספר תורה מעצמות?! אלא אסיפא.

אמר רחבה אמר רב יהודה: כל הרואה המת ואינו מלוהו - עובר משום "ליעג לרש ארף עושהו". ואם הלוחו מה שכרו? **אמר רב אסי:** עליו הכתוב אומר: "מלוה ה' זון רל", "ומכברו זון אביון".

רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות. הוה קשיא תכלתא^א **דרבי יונתן. אמר ליה רבי חייא:** דלייהו, כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו, ועכשיו מחרפין אותנו. **אמר ליה:** ומי ידעי כולי האי?! והא כתיב: "והמתים אינם יודעים מאומה!" **אמר ליה:** אם קרית - לא שנית, אם שנית - לא שלשת, אם שלשת - לא פירשו לך:

- "כי האיים יודעים שימותו" - אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים, שנאמר: "ובניהו בן יהוידע בן איש וזי רב פעלים מקבצאל, הוא הכה את שני אראל מואב, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג"; **יח ע"ב**
- "בן איש וזי", אטו כולי עלמא בני מתי נינהו?! אלא, "בן איש וזי" - שאפילו במיתתו קרוי חי;
- "רב פעלים מקבצאל" - שריבה וקבץ פועלים לתורה;
- "והוא הכה את שני אראל מואב" - שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני;
- "והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג";
- א. **איכא דאמרי:** דתבר גזיזי דברדא^א, ונחת וטבל.
- ב. **איכא דאמרי:** דתנא סיפרא דבי רב ביומא דסיתוא^א.
- "והמתים אינם יודעים מאומה" - אלו רשעים שבחיהו קרויין מתים,
- שנאמר: "זאתה חלל רשע נשיא ישראל";
- ואי בעית אימא:** מהכא: "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת". חי הוא! אלא, המת מעיקרא.

בני רבי חייא נפוק לקרייתא^א; אייקרו^א להו תלמודייהו, הוו קא מצערי לאדכוריה. אמר לו חד לחבריה: ידע אבון בהאי צערא? אמר לו אידך: מנא ידע? והא כתיב: "יכבדו בניו ולא ידעו!" אמר ליה אידך: ולא ידע? והא כתיב: "אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו האבל"; **ואמר רבי יצחק:** קשה רמה למת כמחט בבשר החי. **אמרי:** בצערא דידהו - ידעי, בצערא דאחרינא - לא ידעי.

בצדקה של הקב"ה. והם הצדיקים זוננין בזרוע - צוות שצידם. אין זוננין חלל בקושי. גובאי - שם אומה. תרי זימני - בחלל ובחלול לשמוע הלכות. דסקיא - שק מעור. קשדיא - נגרות לזיומי. דלייה - הגניבה. יהודע במיתתו היה קרוי חי. גזיזי דברדא - מתיכות קט. דתנא סיפרא - למד כל פ"כ ביום חופי קבל. ומכונה "ארי" - שהוא הקשה שנפטר. נקדיהו היה מי וקויהו חלל. לקרייתא - להעסק בעבודת האחות. אייקר - הוכבדו - חף שיהיו בניו מכובדים, לא ידע.

"שמעו אלי אבירי לב, הרחוקים מצדקה". **רב ושמואל,** ואמרי לה **רבי יוחנן ורבי אלעזר:**

- א. **חד אמר:** כל העולם כולו זוננין בצדקה^א - והם זוננין בזרוע^א.
 ב. **וחד אמר:** כל העולם כולו זוננין בזכותם, והם - אפילו בזכות עצמן אין זוננין;

- כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב:** בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: כל העולם כולו זוננין בשביל חנינא בני, וחנינא בני - די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת.
- ג. ופליגא **דרב יהודה, דאמר רב יהודה:** מאן "אבירי לב"? גובאי^א טפשאי. **אמר רב יוסף:** תדע, דהא לא איגייר גיורא מינייהו.
- אמר רב אשי:** בני מתא מחסיא "אבירי לב" נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני^א בשתא, ולא קמגייר גיורא מינייהו.

חתן אם רוצה לקרות וכו'.

למימרא, **דרבן שמעון בן גמליאל** חייש ליוהרא, ורבנן לא חיישי ליוהרא! והא איפכא שמעינן להו! **דתנן:** מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין;
 א. וכל מקום תלמידי חכמים בטלים.
 ב. **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם.

קשיא **דרבנן אדרבנן,** קשיא **דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל!**

- א. **אמר רבי יוחנן:** מוחלפת השיטה.
- ב. **רב שישא בריה דרב אידי אמר:** לעולם לא תחליף:
 ▪ **דרבנן אדרבנן** לא קשיא:
 • קריאת שמע: כיון דכולי עלמא קא קרו, ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא.
 • הכא: כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה, ואיהו לא קא עביד - מיחזי כיוהרא.
 ▪ **דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל** לא קשיא:
 • התם בכונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה.
 • אבל הכא, הרואה אומר: מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא.

הדרן עלך היה קורא.

משנה

- מי שמתו מוטל לפניו - פטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה.
- נושאי המטה וחלופיהן, וחלופי חלופיהן, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה:
 • את שלפני המטה צורך בהם - פטורין,
 • ואת שלאחר המטה צורך בהם - חייבין.
 ואלו ואלו פטורים מן התפלה.
- קברו את המת וחזרו: אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה - יתחילו, ואם לאו - לא יתחילו.
- העומדים בשורה, הפנימיים - פטורים, והחיצונים - חייבים.

גמרא

קושיא: מוטל לפניו - אין, ושאינו מוטל לפניו - לא. **ורמינהי:**

- מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר.
- ואם אין לו בית אחר - אוכל בבית חבריו.
- ואם אין לו בית חבריו - עושה מחיצה ואוכל.
- ואם אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל.
- ואינו מייסב ואוכל; ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין; ואינו מברך, ואינו מזמן;
- יח ע"א** ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו; ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה.
- א. ובשבת - מייסב ואוכל בשר, ושותה יין; ומברך, ומזמן; ומברכין עליו, ומזמנין עליו; וחייב בכל המצות האמורות בתורה.
- ב. **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** מתוך שנתחייב באלו - נתחייב בכולן.
- ואמר רבי יוחנן:** מאי בינייהו? תשמיש המטה איכא בינייהו.
- סיום הקושיא ושני תירוץ: **קתני מיהת:** פטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה!

קושיא ותירוץ: איני?! והא אמר רב פפא: חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל, ונפל קניא מטללא, ובזעא לארנקא דמוחיה!
 • שאני צורבא מרבנן, דקודשא בריך הוא תבע ביקריה.

אמר רבי יהושע בן לוי: כל המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים – נופל בגיהנם, שנאמר: "ההמטים עקלקלותם, ויליכם ה' את פועלי הארץ, שלום על ישראל" – אפילו בשעה ש"שלום על ישראל", "ויליכם ה' את פועלי הארץ".

תנא דבי רבי ישמעאל: אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה – אל תהרהר אחריו ביום, שמוא עשה תשובה.
 שמוא סלקא דעתך?! אלא, ודאי עשה תשובה.
 • והני מילי – בדברים שבגופו, אבל בממונא – עד דמהדר למריה.

ואמר רבי יהושע בן לוי: בעשרים וארבעה מקומות בית דין מנדין על כבוד הרב, וכולן שנינו במשנתנו.
אמר ליה רבי אלעזר: היכא? **אמר ליה:** לכי תשכח. נפק דק ואשכח תלת: המזלזל בנטילת ידים, והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמים, והמגיס דעתו כלפי מעלה:

א. המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא? **דתנן:** הוא היה אומר: אין משקין, לא את הגיורת ולא את המשוחררת; **וחכמים אומרים:** משקין. **ואמרו לו:** מעשה בכרכמית שפחה משוחררת בירושלים, והשקוה שמעיה ואבטליון! **ואמר להם:** דוגמא השקוה; ונדוהו, ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו.

ב. והמזלזל בנטילת ידים מאי היא? **דתנן:** **אמר רבי יהודה:** חס ושלום שעקביא **בן מהללאל** נתנדה, שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא **כעקביא בן מהללאל**. אלא את מי נדו? את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים. וכשמת – שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו, ללמדך: שכל המתנדה ומת בנדויו – בית דין סוקלין את ארונו.

ג. המגיס דעתו כלפי מעלה מאי היא? **דתנן:** **שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל:** צריך אתה להתנדות, ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי. אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר: "ישמוא אבך ואמך ותגל יולדתך".

קושיא ותירוץ: ותו ליכא?! והא איכא **דתני רב יוסף:** תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים. שלח ליה **שמעון בן שטח:** אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ!
 • במשנתנו קאמרינן, והא ברייתא היא.

קושיא ותירוץ: ובמתניתין ליכא?! והא איכא הא **דתנן:** חתכו חוליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא: **רבי אליעזר** מטהר, **וחכמים** מטמאים; וזהו תנורו של עכנאי. מאי עכנאי? **אמר רבי יהודה אמר שמואל:** מלמד, שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה וטמאוהו. **ותניא:** אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר **רבי אליעזר** ושרפום לפניו, ולבסוף ברכוהו!
 • אפילו הכי, נדוי במתניתין לא תנן.

קושיא ותירוץ: אלא בעשרים וארבעה מקומות היכא משכחת לה? **רבי יהושע בן לוי** מדמה מילתא למילתא, **ורבי אלעזר** לא מדמה מילתא למילתא.

נושאי המטה וחלופיהן.

תנו רבנן: אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע, ואם התחילו – אין מפסיקין.

קושיא ותירוץ: איני? והא **רב יוסף** אפקוהו סמוך לקריאת שמע!
 • אדם חשוב שאני.

הפרגוד – מחילה שלפני השכינה. מחצלת – לא השיגה ידס לקברה בתכריפי פשתן, והתניישה ללאת קר. **שדפון – יושב. ריבה – ילדה. מתותי צנורא דדשא –** מתמת זיר הדלת. **מסרקאי –** מסרק ושפופרת כמול; **ואמרה** כן מעגמת נפש, שמה ילדה. **דומה –** מלאך ממונה על הממים. **אבראי –** מוחן למקום שאר הממים. **דלעגל –** בקרוב מבוטא אלינו. **באמתא דרחיא –** צמוצת הרחיים. **המספר** צננתו של מנח. **קניא מטללא –** קנה ככל נפל מהגג. **ובזעא –** ובקע כים מוחו. **דוגמא השקוה –** שהיו גרים כמותה. **מתחטא –** קל לך למטוא לאבין ולהטריחו. **מקולסין –** מזויינים, דוגמת קרצן פסח. **עכנאי –** נמש. **ברכוהו –** מזוהו.

שלפני המטה ושלחור המטה.

תנו רבנן: העוסקים בהספד:

- בזמן שהמת מוטל לפניהם – נשמטין אחד אחד וקורין.
- אין המת מוטל לפניהם – הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם; הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין, ואומר: 'רבון העולמים,

קושיא ותירוץ: ולא?! **והתניא:** מעשה בחסיד אחד, שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת, והקניטתו אשתו, והלך ולן בבית הקברות; ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו. אמרה חדא לחברתה: חברתי, בואי ונשוט בעולם, ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה חברתה: איני יכולה, שאני קבורה במחצלת של קנים. אלא לכי את, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא ושטה ובאה. ואמרה לה חברתה: חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד? אמרה לה: שמעתי, שכל הזרוע ברביעה ראשונה, ברד מלקה אותו. הלך הוא זרע ברביעה שניה. של כל העולם כולו – לקה, שלו – לא לקה.

לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה חדא לחברתה: בואי ונשוט בעולם, ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה: חברתי, לא כך אמרתי לך: איני יכולה, שאני קבורה במחצלת של קנים?! אלא לכי את, ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה ושטה ובאה. ואמרה לה חברתה: חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד? אמרה לה: שמעתי, שכל הזרוע ברביעה שניה, שדפון מלקה אותו. הלך זרע ברביעה ראשונה. של כל העולם כולו – נשדף, ושלו – לא נשדף.

אמרה לו אשתו: מפני מה אשתקד של כל העולם כולו לקה, ושלך לא לקה; ועכשיו של כל העולם כולו נשדף, ושלך לא נשדף? סח לה כל הדברים הללו. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד, ובין אמה של אותה ריבה. אמרה לה: לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים.

לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה לה: חברתי, בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה: חברתי הניחני, דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים.
סיום הקושיא ותירוץ: אלמא ידעי!

• דילמא איניש אחרינא שכיב, ואזיל ואמר להו.

תא שמע: דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפזיכתיה. עד דאתי ואזיל לבי רב, שכיבה. אזל בתרה לחצר מות. אמר לה: זוזי היכא? אמרה ליה: זיל שקלינהו מתותי צנורא דדשא בדרך פלן; ואימא לה לאימא: תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא, בהדי פלניתא דאתיא למחר.

סיום הקושיא ותירוץ: אלמא ידעי!

• דלמא דומה קדים ומכריז להו.

תא שמע: דאבוה דשמואל הוה קא מפקדי גביה זוזי דיתמי. כי נח נפשיה, לא הוה **שמואל** גביה. הוה קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי. אזל אבתריה לחצר מות. אמר להו: בעינא אבא. אמרו ליה: אבא טובא איכא הכא. אמר להו: בעינא אבא בר אבא. אמרו ליה: אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא. אמר להו: בעינא אבא בר אבא **אבוה דשמואל**, היכא? אמרו ליה: סליק למתיבתא דרקייעא.

אדהכי חזייה **ללוי** דיתיב אבראי. **אמר ליה:** אמאי יתבת אבראי? מאי טעמא לא סלקת? **אמר ליה:** דאמרי לי: כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא **דרבי אפס**, ואחלישתייה לדעתיה, לא מעיילינן לך למתיבתא דרקייעא.

אדהכי והכי אתא אבוה, חזייה דהוה קא בכי ואחיק. אמר ליה: מאי טעמא קא בכית? אמר ליה: דלעגל קא אתית. מאי טעמא אחיכת? דחשיבת בהאי עלמא טובא. אמר ליה: אי חשיבנא, נעילוה **ללוי**, ועיילוהו **ללוי**.

אמר ליה: זוזי דיתמי היכא? אמר ליה: זיל שקלינהו באמתא דרחיא; עילאי ותתאי – דידן, ומיצעי – דיתמי. אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה: אי גנובי גנבי – מגנבו מדידן, אי אכלה ארעא – אכלה מדידן.

סיום הקושיא ותירוץ: אלמא דידעי!

• דילמא שאני **שמואל**, כיון דחשיב – קדמי ומכריז פנו מקום.

ואף **רבי יונתן** הדר ביה, **דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:** מנין למתים שמשפריים זה עם זה? שנאמר: "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר", מאי "לאמר"? אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב: שבועה שנשבעתי לכם, כבר קיימתיה לבניכם. **יט ע"א** ואי סלקא דעתך דלא ידעי, כי אמר להו מאי הוי?

קושיא ותירוץ: אלא מאי דידעי, למה ליה למימר להו?

• לאחזוקי ליה טיבותא למשה.

אמר רבי יצחק: כל המספר אחרי המות – כאלו מספר אחרי האבן; **איכא דאמרי:** דלא ידעי, **ואיכא דאמרי:** דידעי ולא איכפת להו.

אמר: היותו **דרב שמואל** קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליטר מתיבתא!

סיום השאלה: ואילו **רב יהודה**, כי הוה שליף חד מסאניה - אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן - ולית דמשגח בן!

תשובה: **אמר ליה:** קמאי הוה קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם.

דוגמא: כי הא **דרב אדא בר אהבה** חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא. סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה; אגלאי מילתא דכותית היא. שיימוהו **ארבע מאה זוזי**. אמר לה: מה שמך? אמרה ליה: מתון. אמר לה: מתון מתון, **ארבע מאה זוזי שויא**.

רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר להו: הכי טבילו והכי טבילו. **אמרי ליה רבנן:** לא קא מסתפי מר מיצר הרע? **אמר להו:** דמיין באפאי כי קאי חירוי.

רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, **אמר:** כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי, ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי.

אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מעינא בישא? **אמר להו:** אנא מזרעא דיוסף קא אתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא,

א. דכתיב: **"בן פורת יוסף, בן פורת עלי עין";** **ואמר רבי אבהו:** אל תקרי **"עלי עין"**, אלא **"עולי עין"**.

ב. **רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא:** **"וידגו לרב בקרב הארץ"**, מה דגים שבים - מים מכסין עליהם, ואין עין הרע שולטת בהם; אף זרעו של יוסף - אין עין הרע שולטת בהם.

ג. **ואי בעית אימא:** עין שלא רצתה לזון ממנה שאינו שלו - אין עין הרע שולטת בו.

משנה

נשים ועבדים וקטנים - פטורין מקריאת שמע, **כ"ע"ב** ומן התפילין; וחייבין בתפילה, ובמזוזה, ובברכת המזון.

גמרא

קריאת שמע.

קושיא ותירוץ: פשיטא! מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות!

- מהו דתימא: הואיל ואית בה מלכות שמים, קמשמע לן.

ומן התפילין.

קושיא ותירוץ: פשיטא!

- מהו דתימא: הואיל ואתקש למזוזה, קמשמע לן.

וחייבין בתפלה.

ביאור: דרחמי נינהו.

- מהו דתימא: הואיל וכתוב בה: **"ערב ובקר וצהריים"**, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמשמע לן.

ובמזוזה.

קושיא ותירוץ: פשיטא!

- מהו דתימא: הואיל ואתקש לתלמוד תורה, קמשמע לן.

ובברכת המזון.

קושיא ותירוץ: פשיטא!

- מהו דתימא: הואיל וכתוב: **"בת ה' לכם בערב בשר לאכל, ולזם בבקר לשבע"**, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמשמע לן.

אמר רב אדא בר אהבה: נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה.

קושיא ותירוץ: אמאי? מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות!

- **אמר אביי:** מדרבנן.

הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים.

אמר אביי: לא מבעי ליה לאינש למימר הכי, **דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי:** לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן.

• **ואמר רב יוסף:** מאי קראה? שנאמר: **"כמעט כסדרם היינו"**. מאי אהדר להו נביא? **"שמעו דבר ה' קציני סדרם"**.

קברו את המת וחזרו וכו'.

אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה - אין, אבל פרק אחד או פסוק אחד - לא. **ורמינהו:** קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד!

• **הכי נמי קאמר:** אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק אחד, עד שלא יגיעו לשורה - יתחילו, ואם לאו - לא יתחילו. **י"ט ע"ב**

העומדים בשורה וכו'.

תנו רבנן:

- שורה הרואה פנימה - פטורה, ושאינה רואה פנימה - חייבת.
- רבי יהודה אומר:** הבאים מחמת האבל - פטורין, מחמת עצמן - חייבין.

אמר רב יהודה אמר רב: המוצא כלאים בבגדו - פושטן אפילו בשוק. מאי טעמא? **"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'"** - כל מקום שיש חלול השם - אין חולקין כבוד לרב.

מתיבי: קברו את המת וחזרו, ולפניהם שתי דרכים, אחת טהורה ואחת טמאה: בא בטהורה - באין עמו בטהורה; בא בטמאה - באין עמו בטמאה, משום כבודו. אמאי? לימא: **"אין חכמה ואין תבונה... לנגד ה'"**.

- **תרגמה רבי אבא בבית הפרס דרבנן.**
 - **דאמר רב יהודה אמר שמואל:** מנפח אדם בית הפרס והולך.
 - **ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב:** בית הפרס שנדש - טהור.

תא שמע: **דאמר רבי אלעזר בר צדוק:** מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים, לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה - יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אמאי? לימא: **"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'"**!

- **כדרבא, דאמר רבא:** דבר תורה, אהל: כל שיש בו חלל טפח - חוצץ בפני הטומאה, ושואין בו חלל טפח - אינו חוצץ בפני הטומאה. ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן; ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן.

תא שמע: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. ואמאי? לימא: **"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'"**!

- **תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא:** בלאו דלא תסור. אחיכו עליה: לאו דלא תסור דאורייתא היא!
- **אמר רב כהנא:** גברא רבה אמר מילתא לא תחילו עליה. כל מילי דרבנן אסמיכניהו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו - שרו רבנן.

תא שמע: **"ההתעלמת מהם"** - פעמים שאתה מתעלם מהם, ופעמים שאין אתה מתעלם מהם. הא כיצד? אם היה כהן והיא בבית הקברות, או היה זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו, לכך נאמר: **"ההתעלמת"**.

- אמאי? לימא: **"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'"**!
- שאני התם, דכתיב: **"ההתעלמת מהם"**.
- וליגמר מינה! איסורא מממונא לא ילפינן.

תא שמע: **"ולאזוהו"** מה תלמוד לומר? הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ושמע שמת לו מת, יכול יחזור ויטמא? אמרת: לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם - כך אינו מטמא למת מצוה? תלמוד לומר: **"ולאזוהו"** - לאחותו הוא דאינו מטמא, **כ"ע"א** אבל מטמא הוא למת מצוה. אמאי?

- לימא: **"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'"**.
- שאני התם, דכתיב: **"ולאזוהו"**.
- וליגמר מינה! שב ואל תעשה - שאני.

שאלה: **אמר ליה רב פפא לאביי:** מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא? אי משום תנווי - בשני **דרב יהודה** כולי תנווי בניזקין הוה, ואנן קא מתנינן שיתא סדרי! וכי הוה מטי **רב יהודה בעוקצין:** האשה שכוששת ירק בקדרה, **ואמרי לה:** זיתים שכבשן בטרפיהן - טהורים;

מחמת עצמן - לראות את המאורע. אין חולקין כבוד אפילו לרב - וכ"ש כבוד הבריות. באין עמו בטמאה - ואפי' כסן. ר' אלעזר בר צדוק כסן היה. שאם יזכה לראות מלך הנשים. ולאחותו לא יטמא' שאלל טויר, מיומנת לדרשה. סתם אלס שהיה הולך לשחוט וכו'. מטמא הוא למת מצוה משום כבוד הבריות. בטרפיהן - בעליתן. היות - קושיות. תליטר מתיבתא - משניות וברייתות מתנאים שונים. חד מסאניה - נעל א'. כרבלתא - מלגש חשבו, ואין דרכה של נח ישראל לנוש. שיימוה נקנס. מתון - מאמנים. ל"א: אילו התמין היה מרויח. קאקי חירוי - אויחם לנכנס. עלי עין - מעל העין.

מתיב רב יוסף: "ובשכבך ובקונך!"

• **אמר ליה אביי:** ההוא בדברי תורה כתיב.

קושיא ותירוץ: **תנן:** בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך, לא לפניו ולא לאחריה. ועל המזון - מברך לאחרי, ואינו מברך לפניו. ואי סלקא דעתך אמת ויציב דאורייתא - לברוך לאחריה!

• מאי טעמא מברך? אי משום יציאת מצרים - הא אדכר ליה בקריאת שמע.

קושיא ותירוץ: ונימא הא, ולא לבעי הא!

• קריאת שמע עדיפא, דאית בה תרתי.

ב. ורבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קריאת שמע;

א. ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל.

ב. **ורבי יוחנן אמר:** ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה וזכר שהתפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה.

קושיא ותירוץ: איני?! **והאמר רב נחמן:** כי הוינן בי רבה בר אבוה, **בען מיניה:** הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו? **ואמר לן:** גומרין כל אותה ברכה!

• הכי השתא! התם - גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: התפלל ונכנס לבית הכנסת, ומצא צבור שמתפללין: אם יכול לחדש בה דבר - יחזור ויתפלל, ואם לאו - אל יחזור ויתפלל.

וצריכא, דאי אשמעינן קמייתא - הני מיילי יחיד ויחיד, **כא ע"ב** או צבור; אבל יחיד לגבי צבור - כמאן דלא צלי דמי, קמשמע לן.

ואי אשמעינן הכא - משום דלא אתחיל בה; אבל התם דאתחיל בה - אימא לא, צריכא.

א. אמר רב הונא: הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור למודים - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל.

ב. רבי יהושע בן לוי אמר: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל.

במאי קא מפלגי?

מר סבר: יחיד אומר קדושה. **ומר סבר:** אין יחיד אומר קדושה.

וכן אמר רב אדא בר אהבה: מנין שאין היחיד אומר קדושה - שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כל דבר שבקדושה - לא יהא פחות מעשרה.

מאי משמע? **דנני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא:** אתיא 'תוך' 'תוך'. כתיב הכא: "ונקדשתי בתוך בני ישראל", וכתיב התם: "הברדלו מתוך העדה הזאת", מה להלן עשרה, אף כאן עשרה.

ודכולי עלמא מיהת - מפסק לא פסיק.

איבעיא להו: מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך?

• כי אתא **רב דימי אמר:** **רבי יהודה ורבי שמעון תלמידי דרבי יוחנן אמרי:** לכל אין מפסיקין, חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך, שאפילו עוסק במעשה מרכבה - פוסק.
• ולית הלכתא כותיה.

רבי יהודה אומר מברך לפנייהם ולאחרייהם.

קושיא: למימרא דקסבר **רבי יהודה** בעל קרי מותר בדברי תורה? **והאמר רבי יהושע בן לוי:** מנין לבעל קרי שאסור בדברי תורה? שנאמר: "והודיעתם לבניך ולבני בניך", וסמך ליה: "יום אשר עמדת" וגו' - מה להלן בעלי קריין אסורין, אף כאן - בעלי קריין אסורין!

תירוץ אפשרי ודחיייתן: וכי תימא: **רבי יהודה** לא דריש סמוכים;

והאמר רב יוסף: אפילו מאן דלא דריש סמוכים בכל התורה - במשנה תורה דריש; דהא **רבי יהודה** לא דריש סמוכין בכל התורה כולה, ובמשנה תורה דריש!

שתי קושיות ותירוץ: **אמר ליה רבא:** והא דבר תורה קאמר! ועוד, כל מצות עשה נחייביניהו מדרבנן!

• **אלא אמר רבא:** אמר קרא: "זכור ושמור", כל שישנו בשמירה - ישנו בזכירה; והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה - איתנהו בזכירה.

שאלה: **אמר ליה רבינא לרבא:** נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן?

ביאור השאלה: למאי נפקא מינה? לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, ואי אמרת דרבנן - הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן; מאי?

תא שמע: באמת אמרו: בן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה. אבל **אמרו חכמים:** תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו.

סיום התשובה: אי אמרת בשלמא דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי דרבנן ומפיק דאורייתא!?

דחיית הראיה: ולטעמין, קטן בר חיובא הוא! אלא הכא במאי עסקינן, כגון שאכל שיעורא דרבנן, דאית דרבנן ומפיק דרבנן.

דרש רב עזריא: זמנין אמר לה משמיה **דרבי אמי**, וזמנין אמר לה משמיה **דרבי אסי:** אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקוף שולח", והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב: "ישא ה' פניו אליך". אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל? שכתבתי להם בתורה: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.

משנה

בעל קרי - מהרהר בלבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה; ועל המזון - מברך לאחרי, ואינו מברך לפניו.
רבי יהודה אומר: מברך לפנייהם ולאחרייהם.

גמרא

א. אמר רבינא: זאת אומרת: הרהור כדבור דמי. דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי, למה מהרהר?

קושיא ותירוץ: אלא מאי, הרהור כדבור דמי, יוציא בשפתיו! כדאשכחן בסניי.

ב. ורב חסדא אמר: הרהור לאו כדבור דמי. דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי - יוציא בשפתיו!

קושיא ותירוץ: אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי, למה מהרהר?

• **אמר רבי אלעזר:** כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו, והוא יושב ובטל.
קושיא ותירוץ: ונגרוס בפרקא אחרינא!

• **אמר רב אדא בר אהבה:** בדבר שהצבור עוסקין בו. **כא ע"א**

קושיא ותירוץ: והרי תפלה דדבר שהצבור עוסקין בו, **ותנן:** היה עומד בתפלה וזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק אלא יקצר, טעמא דאתחיל, הא לא אתחיל - לא יתחילו!

• שאני תפלה, דלית בה מלכות שמים.

קושיא ומסקנא: והרי ברכת המזון לאחרי, דלית בה מלכות שמים, **ותנן:** על המזון מברך לאחרי ואינו מברך לפניו!

• אלא, קריאת שמע וברכת המזון - דאורייתא, ותפלה - דרבנן.

אמר רב יהודה: מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה? שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת". מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה? שנאמר: "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו".

אמר רבי יוחנן: למדנו ברכת התורה לאחריה - מן ברכת המזון מקל וחומר, וברכת המזון לפנייה - מן ברכת התורה מקל וחומר:

- ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר: ומה מזון שאין טעון לפניו - טעון לאחרי, תורה שטעונה לפנייה - אינו דין שטעונה לאחריה.
- וברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר: ומה תורה שאין טעונה לאחריה - טעונה לפנייה, מזון שהוא טעון לאחרי - אינו דין שיהא טעון לפניו.

קושיא: איכא למפרך: מה למזון - שכן נהנה, ומה לתורה - שכן חיי עולם!

קושיא נוספת: ועוד, **תנן:** על המזון מברך לאחרי, ואינו מברך לפניו! תיבתא.

א. אמר רב יהודה: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - אינו חוזר וקורא. ספק אמר אמת ויציב, ספק לא אמר - חוזר ואומר אמת ויציב.
מאי טעמא? קריאת שמע דרבנן, אמת ויציב דאורייתא.

בן קטן שהגיע לחינוך. ואינו מברך אפי' צההור. מברך לאחרי צההור. לא יתחיל ואפי' צההור. לאחריה, לפנייה - מן המורה. שאין טעון לפניו, לאחריה - אינו מפורש צההור. וצריכי שמי מנימרות דשמואל, שאין להתפלל פעמיים. רב הונא **סבר:** יחיד המתפלל יחד עם הצבור אומר קדושה לעצמו במחיה המתים. מה להלן עשרה - ועדת קרח לומדים ממנהגים בג"ש 'עדה' 'עדה'. לא פסיק באלמנע שמו"ע לענות לקדושה ולמודים. מותר בד' ת' אפי' בשפתיו.

כה דברי כאש נאם ה"י, מה אש אינו מקבל טומאה - אף דברי תורה אינו מקבלין טומאה.

אמר מר: מציע את המשנה, ואינו מציע את הגמרא.
מסייע ליה לרבי אלעאי; **דאמר רבי אלעאי** אמר רבי אחא בר יעקב משום רבינו: **הלכה:** מציע את המשנה, ואינו מציע את הגמרא.
כתנאי:

- א. מציע את המשנה, ואינו מציע את הגמרא, **דברי רבי מאיר.**
 - ב. **רבי יהודה בן גמליאל** אומר משום **רבי חנינא בן גמליאל:** זה וזה אסור.
 - ג. **ואמרי לה:** זה וזה מותר.
- מאן דאמר:** זה וזה אסור - **כרבי יוחנן הסנדלר.**
מאן דאמר: זה וזה מותר - **כרבי יהודה בן בתירא.**

אמר רב נחמן בר יצחק: נהוג עלמא כהני תלת סבי: **כרבי אלעאי** - בראשית הגז, **כרבי יאשיה** - בכלאים, **כרבי יהודה בן בתירא** - בדברי תורה.

- **כרבי אלעאי** בראשית הגז - **דתניא:** **רבי אלעאי** אומר: ראשית הגז - אינו נוהג אלא בארץ.
- **כרבי יאשיה** בכלאים - כדכתיב: "לא תורע כרכך כלאים", **רבי יאשיה** אומר: לעולם אינו חייב, עד שזירע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד.
- **כרבי יהודה בן בתירא** בדברי תורה, **דתניא:** **רבי יהודה בן בתירא** אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה.

כי אתא זעירי אמר: בטלוח לטבילותא, **ואמרי לה:** בטלוח לנטילותא.

- **מאן דאמר:** בטלוח לטבילותא - **כרבי יהודה בן בתירא.**
- **מאן דאמר:** בטלוח לנטילותא - כי הא **דרב חסדא** לייט אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא.

תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור.

נחום איש גס זו לחשה לרבי עקיבא, **ורבי עקיבא** לחשה לבן עזאי, **ובן עזאי** יצא ושנאה לתלמידיו בשוק.

פליגי בה תרי אמוראי במערבא, **רבי יוסי בר אבין**, **ורבי יוסי בר זבידא:** **חד תני:** שנאה, **וחד תני:** לחשה.

- **מאן דתני:** שנאה - משום בטול תורה, ומשום בטול פריה ורביה.
- **ומאן דתני:** לחשה - שלא יהו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים.

אמר רבי ינאי: שמעתי שמקילין בה, ושמעתי שמחמירין בה. וכל המחמיר בה על עצמו - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

אמר רבי יהושע בן לוי: מה טיבן של טובלי שחרין?

מה טיבין?! הא איהו דאמר: בעל קרי אסור בדברי תורה!

- הכי קאמר: מה טיבן בארבעים סאה? אפשר בתשעה קבין! מה טיבן בטבילה? אפשר בנתינה!

אמר רבי חנינא: גדר גדול גדרו בה, **דתניא:** מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה. אמרה לו: ריקא! יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן! מיד פירש.

אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי, מפני מה אתם מזולזלין בטבילה זו? אי משום צינה, אפשר במרחצאות!

אמר ליה רב חסדא: וכי יש טבילה בחמין?!

אמר ליה: רב אדא בר אהבה קאי כוותך.

רבי זירא הוה יתיב באגנא דמיא בי מסותא. אמר ליה לשמעיה: זיל ואיתי ליה תשעה קבין ושדי עלואי.

אמר ליה רבי חייא בר אבא: למה ליה למר כולי האי? והא יתיב בגווייהו!

אמר ליה: כארבעים סאה: מה ארבעים סאה - בטבילה ולא בנתינה, אף תשעה קבין - בנתינה ולא בטבילה.

רב נחמן תקן חצבא^א בת תשעה קבין.

ובכל התורה כולה מנא לן דלא דריש? **דתניא:**

- **בן עזאי אומר:** נאמר: "מכשפה לא תזיח", ונאמר: "כל שוכב עם בהמה מות ימות", שמכו ענין לו, לומר: מה שוכב עם בהמה בסקילה - אף מכשפה נמי בסקילה.
- **אמר ליה רבי יהודה:** וכי מפני שסמכו ענין לו, נוציא לזה לסקילה? אלא, אוב וידעוני בכלל כל המכשפים היו, ולמה יצאו? להקיש להן, ולומר לך: מה אוב וידעוני בסקילה - אף מכשפה בסקילה.

ובמשנה תורה מנא לן דדריש? **דתניא:**

- א. **רבי אליעזר אומר:** נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו.
- ב. **רבי יהודה** אומר באנוסת אביו ובמפותת אביו.

ואמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא **דרבי יהודה**? דכתיב: "לא יקף איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" - כנף שראה אביו לא יגלה. וממאי דאנוסת אביו כתיב? דסמיך ליה: "ונתן האיש השוכב עמה" וגו'!

תירוק: **אמרי:** אין, במשנה תורה דריש. והני סמוכין מבעי ליה לאידך **דרבי יהושע בן לוי**, **דאמר רבי יהושע בן לוי:** כל המלמד לבנו תורה - מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר חורב, שנאמר: "והודיעתם לבניך ולבני בניך", וכתיב בתריה: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בלחורב".

סתירה בשיטת ר' יהודה: **תנן:** זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, המשמשת וראתה דם - צריכין טבילה; **ורבי יהודה פטר.** עד כאן לא פטר **רבי יהודה**, אלא בזב שראה קרי - דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, אבל בעל קרי גרידא - מחייב!

תירוק אפשר: וכי תימא, הוא הדין דאפילו בעל קרי גרידא נמי פטר **רבי יהודה**; והאי דקא מפלגי בזב שראה קרי - להודיעך כחן **דרבנן**;

דחיית התירוק: אימא סיפא: המשמשת וראתה דם - צריכה טבילה, למאן קתני לה? אילימא **לרבנן** - פשיטא! השתא ומה זב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא - מחייבי **רבנן**; המשמשת וראתה דם, דמעיקרא בת טבילה היא - לא כל שכן?!

סיומ הקושיא: אלא לאו **רבי יהודה** היא, ודוקא קתני לה **כב ע"א** משמשת וראתה נדה - אינה צריכה טבילה, אבל בעל קרי גרידא - מחייב!

תירוק: לא תימא מברך, אלא מהרהר.

קושיא ותירוק: ומי אית ליה **לרבי יהודה** הרהור? **והתניא:** בעל קרי שאין לו מים לטבול - קורא קריאת שמע, ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה; ואוכל פתו ומברך לאחריה, ואינו מברך לפניה; אבל מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו, **דברי רבי מאיר.** **רבי יהודה אומר:** בין כך ובין כך - מוציא בשפתיו.

- **אמר רב נחמן בר יצחק:** עשאן **רבי יהודה** כהלכות דרך ארץ.

דתניא: "והודיעתם לבניך ולבני בניך", וכתיב בתריה: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בלחורב", מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע. **מכאן אמרו:** הזבים והמצורעים ובאין על נדות - מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות,

- א. אבל בעלי קריין - אסורים.
- ב. **רבי יוסי אומר:** שונה הוא ברגילותו, ובלבד שלא יציע את המשנה.
- ג. **רבי יונתן בן יוסף אומר:** מציע הוא את המשנה, ואינו מציע את הגמרא.
- ד. **רבי נתן בן אבישלום אומר:** אף מציע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו.

ה. **רבי יוחנן הסנדלר** תלמידו של **רבי עקיבא** משום **רבי עקיבא אומר:** לא יכנס למדרש כל עיקר.

ו. **ואמרי לה:** לא יכנס לבית המדרש כל עיקר.

ז. **רבי יהודה אומר:** שונה הוא בהלכות דרך ארץ.

מעשה **ברבי יהודה** שראה קרי, והיה מהלך על גב הנהר.

אמרו לו תלמידיו: רבינו, שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ. ירד וטבל ושנה להם.

אמרו לו: לא כך למדתנו רבינו: שונה הוא בהלכות דרך ארץ?!

אמר להם: אף על פי שמיקל אני על אחרים, מחמיר אני על עצמי.

תניא: **רבי יהודה בן בתירא** היה **אומר:** אין דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה **מרבי יהודה בן בתירא.** **אמר ליה:** בני, פתח פיך ויאירו דבריך; שאין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר: "הלא

אסורים - שזא ממון קלות ראש. ברגילות - במשניות השגורות צפוי. שלא יציע - להאריך בטעמי פירושיהן. לא יכנס למדרש לא להציע ולא לשנות, אלא נכנס לביהמ"ד ושותק. בטול תורה עד שמלאו מקוה. בטול פריה ורביה - נמנעו ממשמש מפני טורח הטבילה. שמקילין ע"י ט' קבין או טבילה במרחצאות. שמחמירין נמי סאה. חמין שאזנים הס. חצבא - כלי לנמית ט' קבין על התלמידים.

ירד לטבול:

- אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות, עד שלא תהא הנץ החמה - יעלה ויתכסה ויקרא.
 - ואם לאו - יתכסה במים ויקרא.
- ולא יתכסה לא במים הרעים^ו, ולא במי המשרה^ז.
- עד שיטיל לתוכן מים^ח;
- וכמה ירחיק מהן ומן הצואה? ארבע אמות.

גמרא

תנו רבנן: היה עומד בתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק אלא יקצר.
א. היה קורא בתורה^ה, ונזכר שהוא בעל קרי - אינו מפסיק ועולה, אלא מגמגם^ו וקורא.
ב. **רבי מאיר אומר:** אין בעל קרי רשאי לקרות בתורה יותר משלשה פסוקים.

תניא אידיך: היה עומד בתפלה, וראה צואה כנגדו - מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחוריו^ז ארבע אמות.
קושיא ותיירוץ: **והתניא:** לצדדין! לא קשיא: הא - דאפשר, הא - דלא אפשר.

היה מתפלל ומצא צואה במקומו^ח, **אמר רבה:** אף על פי שחטא - תפלתו תפלה.
מתקיף ליה רבא: והא "זבול רשעים תועבה!"
 • **אלא אמר רבא:** הואיל וחטא, אף על פי שהתפלל - תפלתו תועבה.

תנו רבנן: היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו - פוסק עד שיכלו המים, וחוזר ומתפלל.
 להיכן חוזר? **רב חסדא ורב המנונא, חד אמר:** חוזר לראש, **וחד אמר:** למקום שפסק.

בירור: לימא בהא קמיפלגי: **כג ע"א**

א. מר סבר: אם שהה כדי לגמור את כולה - חוזר לראש.
ב. ומר סבר: למקום שפסק.
דתייהו: **אמר רב אשי:** האי 'אם שהה' 'אם לא שהה' מיבעי ליה!
מסקנא: אלא, דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה - חוזר לראש, והתם בדלא שהה קמיפלגי:
א. דמר סבר: גברא דחויא הוא^ו ואין ראוי, ואין תפלתו תפלה.
ב. ומר סבר: גברא חזיא הוא, ותפלתו תפלה.

תנו רבנן: הנצרך לנקביו - אל יתפלל, ואם התפלל - תפלתו תועבה.
אמר רב זביד ואיתימא רב יהודה: לא שנו, אלא שאינו יכול לשהות בעצמו, אבל אם יכול לשהות בעצמו - תפלתו תפלה.
 ועד כמה? **אמר רב ששת:** עד פרסה.

איכא דמתני לה **אמתניתא**^ז: במה דברים אמורים? כשאין יכול לעמוד על עצמו, אבל אם יכול לעמוד על עצמו - תפלתו תפלה. ועד כמה? **אמר רב זביד:** עד פרסה.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: הנצרך לנקביו - הרי זה לא יתפלל, משום שנאמר: "הכוץ לקראת אלהיך ישראל".

א) ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דתיב: "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים"? שמור עצמך שלא תחטא, ואם תחטא - הבא קרבן לפני.

"ויקריב לשמעו", **אמר רבא:** הוי קרוב לשמוע דברי חכמים, שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה; "מתת הכסילים זבול" - אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן, ואין עושים תשובה;
קושיא ותיירוץ: "כי אינם יודעים לעשות רע", אי הכי צדיקים נינהו!

לחולה - פסם פ"ח חוליס הס. שראה קרי לאונסו. המרגיל - ע"י תשמש. אתבר חצביה - אין זו זויק, דחולה לאונסו לא שכיח. בקילעא - בנטיסה. אצטמיד - התחברו שבריו. ללמוד לעצמו. ללמד לאחרים. להוציא רבים את הצרכות גליל הקר. ולית הלכתא כותיה אלא אף לאחרים בטו קבין. אי"י: הלכה כר יהודה בן נחמיה. לא יפסיק תפלתו לגמרי, אלא יקצר - יאמר פמימת וחמימת כל צרכה. במים הרעים - סרוחיס. המשרה - ששרו בהם פשתן. עד שיטיל וכו' - יבואר בגמ'. קורא בתורה צניטור. מגמגם - במראה. שיזרקנה - שתיסה האוה לאחוריו. שתיסה לצדדין חוץ לד"א. במקומו - בתוך ד"א. דחויא הוא מלהתפלל, שכהתחיל להתפלל היה צריך לנקביו. ועד כמה יוכל להעמיד עצמו, שיהא מותר להתפלל אמתניתא - בגוף הכנייתא. הכון - תכין עצמך.

א.

כי אתא רב דימי אמר: **רבי עקיבא ורבי יהודה גלוסטרא אמרו:** לא שנו, אלא לחולה^ה לאונסו^ו, אבל לחולה המרגיל^ז - ארבעים סאה.
 • **אמר רב יוסף:** אתבר חצביה^ח **דרב נחמן.**

ב.

כי אתא רבין אמר: באושא הוה עובדא **כג ע"ב** בקילעא^ו **דרב אושעיא,** אתו ושאלו לרב אסי. **אמר להו:** לא שנו, אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו - פטור מכלום.

• **אמר רב יוסף:** אצטמיד^ז חצביה **דרב נחמן.**

מכדי כולהו אמוראי ותנאי בדעזרא קמיפלגי; ונחזי, עזרא היכי תקן!

א. אמר אבבי: עזרא תקן לבריא המרגיל - ארבעים סאה, ובריא לאונסו - תשעה קבין. ואתו אמוראי ופליגי בחולה:

א) מר סבר: חולה המרגיל - כבריא המרגיל, וחולה לאונסו - כבריא לאונסו.

ב) ומר סבר: חולה המרגיל - כבריא לאונסו, וחולה לאונסו - פטור מכלום.

קושיא ותיירוץ: **אמר רבא:** נהי דתקן עזרא טבילה, נתינה מי תקן?! **והאמר מר:** עזרא תקן טבילה לבעלי קריין!

ב. אלא אמר רבא: עזרא תקן טבילה לבריא המרגיל - ארבעים סאה. ואתו רבנן והתקינו לבריא לאונסו - תשעה קבין. ואתו אמוראי וקא מיפלגי בחולה:

א) מר סבר: חולה המרגיל - כבריא המרגיל, וחולה לאונסו - כבריא לאונסו.

ב) ומר סבר: לבריא המרגיל - ארבעים סאה, וחולה המרגיל כבריא לאונסו - תשעה קבין, אבל לחולה לאונסו - פטור מכלום.

אמר רבא: הלכתא: בריא המרגיל, וחולה המרגיל - ארבעים סאה, ובריא לאונסו - תשעה קבין; אבל לחולה לאונסו - פטור מכלום.

תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור. במה דברים אמורים? לעצמו^ו, אבל לאחרים^ז - ארבעים סאה. **רבי יהודה אומר:** ארבעים סאה מכל מקום.

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, ורבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא; חד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא ארישא:

א. חד אמר: הא דאמרת: במה דברים אמורים? לעצמו, אבל לאחרים ארבעים סאה, לא שנו אלא לחולה המרגיל; אבל לחולה לאונסו - תשעה קבין.

ב. וחד אמר: כל לאחרים, אפילו חולה לאונסו - עד דאיכא ארבעים סאה.

וחד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא אסיפא:

א. חד אמר: הא דאמר רבי יהודה: ארבעים סאה מכל מקום, לא שנו אלא בקרקע, אבל בכלים - לא.

ב. וחד אמר: אפילו בכלים נמי.

קושיא ותיירוץ: בשלמא למאן דאמר: אפילו בכלים - היינו דקתני: **רבי יהודה אומר:** ארבעים סאה מכל מקום. אלא למאן דאמר: בקרקע - אין, בכלים - לא, מכל מקום לאתויי מאי?
 • לאתויי מים שאובין.

רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע, ורבא בר שמואל כריכו ריפתא בהדי הדדי.

א) אמר להו רב פפא: הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילווי תשעה קבין.

ב) אמר להו רבא בר שמואל, תנינא: במה דברים אמורים? לעצמו, אבל לאחרים - ארבעים סאה; אלא, הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילווי ארבעים סאה.

ג) אמר להו רב הונא: הבו לי לדידי לברוך, דליכא עילווי לא האי ולא האי.

רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא, להוציא רבים ידי חובתן^ז. ולית הלכתא כוותיה^ח.

משנה

היה עומד בתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי - לא יפסיק^ו, אלא יקצר^ז.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

- אלא, אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן, ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים, אם על הרעה הם מביאים. אמר הקדוש ברוך הוא: בין טוב לרע אינן מבחינים, והם מביאים קרבן לפני!
- (ב) **רב אשי ואיתימא רבי חנינא בר פפא אמר**: שמור נקיבך^ו בשעה שאתה עומד בתפלה לפני.

תנו רבנן: הנכנס לבית הכסא^ז - חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס. **אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת**: לא שנו אלא בית הכסא קבוע^ח, אבל בית הכסא עראי^ט - חולץ^י ונפנה לאלתר. וכשהוא יוצא - מרחיק ארבע אמות ומניחן, מפני שעשאו בית הכסא קבוע.

- איבעיא להו**: מהו שיכנס אדם בתפילין לבית הכסא קבוע להשתין מימין?
רבינא - שרי. **רב אדא בר מתנא** - אסר. אתו שילוחה לרבא,
- (א) **אמר להו**: אסור, חיישינן שמא יפנה בהן.
- (ב) **ואמרי לה**: שמא יפיח בהן.

תניא אידיך: הנכנס לבית הכסא קבוע - חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ומניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים^י, ונכנס.

- וכשהוא יוצא - מרחיק ארבע אמות ומניחן, **דברי בית שמאי**.
- ב. **ובית הלל אומרים**: אוחזן בידו, ונכנס.
- ג. **רבי עקיבא אומר**: אוחזן בבגדו, ונכנס.
- בבגדו סלקא דעתך? זימנין מישתלי להו ונפלי!
- אלא אימא: אוחזן בבגדו ובידו ונכנס.

ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא^י. ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים, שמא יטלו אותם עוברי דרכים ויבא לידי חשד; ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים, ובאת זונה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי! כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת. באותה שעה התקינו: שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס.

תנו רבנן: בראשונה היו מניחין תפילין בחורין הסמוכין לבית הכסא, ובאין עכברים ונוטלין אותן. התקינו שיהו מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים, ובאין עוברי דרכים ונוטלין אותן. התקינו שיהא אוחזן בידו ונכנס.

אמר רבי מיאשא בריה דרבי יהושע בן לוי: הלכה: גוללן כמין ספר, ואוחזן בימינו כנגד לבו.

- **אמר רבי יוסף בר מניומי אמר רב נחמן**: ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח.
- **אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי זירא**: לא שנו, אלא שיש שהות ביום ללבשן; אבל אין שהות ביום ללבשן - עושה להן כמין כיס טפח^י ומניחן.
- אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: ביום - גוללן כמין ספר, ומניחן בידו כנגד לבו, ובלילה - עושה להן כמין כיס טפח, ומניחן.
- **אמר אבבי**: לא שנו, אלא בכלי שהוא כליין, אבל בכלי שאינו כליין - אפילו פחות מטפח.
- **אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי**: תדע, שהרי פכין קטנים^{יא} מצילין באהל המות.

אמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה **דרבי יוחנן**, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא: כי הוה נקיט ספרא דאגדתא - הוה יהיב לן; כי הוה נקיט תפילין - לא הוה יהיב לן, **אמר**: הואיל ושרונה רבנן - **כג ע"ב** ננטרן.

אמר רבא: כי הוה אזלינן בתריה **דרב נחמן**: כי הוה נקיט ספרא דאגדתא - יהיב לן. כי הוה נקיט תפילין - לא יהיב לן, **אמר**: הואיל ושרונה רבנן - ננטרן^{יב}.

תנו רבנן: לא יאחז אדם תפילין בידו, וספר תורה בזרועו, ויתפלל; ולא ישתין בהן מימין; ולא יישן בהן - לא שינת קבע, ולא שינת עראי.

אמר שמואל: סכין, ומעות, וקערה, וככר - הרי אלו כיוצא בהן.

אמר רבא אמר רב ששת: לית הלכתא כי הא מתניתא, **דבית שמאי** היא. דאי **בית הלל**, השתא בית הכסא קבוע - שרי, בית הכסא עראי - מיבעיא?!

קושיא על רב ששת ותירוץ: **מיתבי**: דברים שהתרת לך כאן^{יג}, אסרת לך כאן^{יד}. מאי לאו תפילין? אי אמרת בשלמא **בית הלל**, התרת לך כאן - קבוע, אסרת לך כאן - בית הכסא עראי. אלא אי אמרת **בית שמאי**, הא לא שרו ולא מדי! • כי תניא ההיא לענין טפח וטפחיים.

- ראיה**: **דתני חדא**: כשהוא נפנה - מגלה לאחוריו טפח, ולפניו טפחיים. **ותניא אידיך**: לאחוריו טפח, ולפניו ולא כלום!
- מאי לאו אידי ואידי באיש, ולא קשיא: כאן לגדולים, כאן לקטנים.
- קושיא ותירוץ**: ותסברא? אי בקטנים, לאחוריו טפח למה לי!
- אלא, אידי ואידי בגדולים, ולא קשיא: הא - באיש, הא - באשה.
- קושיא ומסקנא**: אי הכי, הא **דקתני עלה**: זהו קל וחומר שאין עליו תשובה, מאי אין עליו תשובה? דרכא דמילתא הכי איתא!
- אלא לאו - תפילין, ותיובתא **דרבא אמר רב ששת**, תיובתא.

מכל מקום קשיא: השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי לא כל שכן?! **הכי קאמר**: בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות - שרי, בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות^{יז} - אסרי.

קושיא ותירוץ: אי הכי, אמאי אין עליו תשובה? תשובה מעלייתא היא!

- הכי קאמר: הא מילתא תיתי לה בתורת טעמא, ולא תיתי לה בקל וחומר, דאי איתא לה בתורת קל וחומר - זהו קל וחומר שאין עליו תשובה.

תנו רבנן: הרוצה ליכנס לסעודת קבע - מהלך עשרה פעמים ארבע אמות, או ארבע פעמים עשר אמות, ויפנה, ואחר כך נכנס.

- א. **אמר רבי יצחק**: הנכנס לסעודת קבע - חולץ תפיליו ואחר כך נכנס.
- ב. ופליגא **דרבי חייא, דאמר רבי חייא**: מניחן על שלחנו, וכן הדור לו^{יח}. ועד אימת? **אמר רב נחמן בר יצחק**: עד זמן ברכה^{יט}.

קושיא ותירוץ: **תני חדא**: צורר אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסותו^י. **ותניא אידיך**: לא יצור!

- לא קשיא: הא - דאזמניה, הא - דלא אזמניה.
- א. **סמוך דאמר רב חסדא**: האי סודרא דתפילין דאזמניה למיצר ביה תפילין, צר ביה תפילין - אסור למיצר ביה פשיטי. אזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אזמניה - שרי למיצר ביה זוזי.
- ב. **ולאביי דאמר**: הזמנה מילתא היא, אזמניה אף על גב דלא צר ביה; צר ביה, אי אזמניה - אסיר, אי לא אזמניה - לא.

בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: מהו שיניח אדם תפיליו תחת מראשותיו? תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי - שנוהג בהן מנהג בזיון, כי קא מיבעיא לי - תחת מראשותיו, מאי?

אמר ליה: הכי **אמר שמואל**: מותר, אפילו אשתו עמו. **מיתיבי**: לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו, מפני שנוהג בהם דרך בזיון; אבל מניחן תחת מראשותיו. ואם היתה אשתו עמו - אסור. היה מקום שגבוה שלשה טפחים^{יב}, או נמוך שלשה טפחים - מותר. תיובתא **דשמואל**! תיובתא.

אמר רבא: אף על גב דתניא תיובתא **דשמואל** - הלכתא כוותיה. מאי טעמא? **כד ע"א** כל לנטורינהו טפי עדיף.

והיכא מנח להו? **אמר רבי ירמיה**: בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. **והא תני רבי חייא**: מניחן בכובע^{יג} תחת מראשותיו!

- דמפיק ליה למורשא דכובע לבר^{יד}.
- בר קפרא** צייר להו בכילתא, ומפיק למורשהון לבר^{יד}.
- רב שישא בריה דרב אידי** מנח להו אשרשיפא^{יז} ופריס סודרא עלוייהו.

אמר רב המנונא בריה דרב יוסף: זימנא חדא הוה קאימנא קמיה **דרבא, ואמר לי**: זיל אייתי לי תפילין. ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו; והוה ידענא דיום טבילה הוה, ולאגמורן הלכה למעשה הוא דעבד.

בעי מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: שנים שישינים במטה אחת, מהו שזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע, וזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע? **אמר ליה**: הכי **אמר שמואל**: ואפילו אשתו עמו.

על הטובה - כשמביאים קרבן חובה אינם עושים תשובה, ואינם מנמיכים צינן לקרבן נדבה. שמור נקיבך מנין רגלך, שלא להפיה צעת הפילה. ביהכ"ס - על פני השדה ללא חפירה. קבוע - שיש בו זמנה. עראי - משתמש בו עתה ללא שונה. חולץ ואוחזן בידו. בחלון - מור שנגדד השדה הפונה לרה"ר, לפי שחמור הפונה לשדה מנמיך עכברים. מישתלי - שוכה. ומניחם בחורין - אם אינו יכול לאוחזן. הסמוכים לביהכ"ס - הגד הפונה לשדה. שלא תצא רצועה - שיש בה קדושה. כיס שחללו טפח כדי להפסיק. פכין קטנים מהרס כשהם סגורים. ושרונה רבנן לאוחזן בידו, ננטרן - שמנוני. שהתרתני צביה"ס קבוע. אסרתני צביה"ס ארעי. דאיכא ניצוצות הימנין על גבי רגליו, דמנחה לשפסוף; הילכך ח"א לאחז תפילין בידו. הדור לו שיהו מוומנים לו להניחם. זמן ברכה - צה"מ. באפרקסותו - קורד הראש. היה מנף שיואל מהמטה גבוה ג"ט. בכובע - ציפס שלכן. דמפיק - הכיס הוא אמנם תחת ראשו, אבל צביה"ס הכיס דהיינו מקום התפילין הוא שלל ממחמת הראש. צייר - קושין צייעה הסובבת את מטהו, ומזיאל הצביה"ס ללד מוך. אשרשיפא - ספסל.

- **קושיא על שמואל:** מתקיף לה רב יוסף: אשתו, ולא מיבעיא אחר; אדרבה, אשתו כגופו, אחר לאו כגופו!
קושיא נוספת על שמואל: מיתבי: שנים שישנים במטה אחת - זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא.
ותניא אחריתי: הישן במטה, ובניו ובני ביתו בצדו - הרי זה לא יקרא קריאת שמע, אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהן. ואם היו בניו ובניו ביתו קטנים - מותר.
סיומ הקושיא: בשלמא לרב יוסף לא קשיא: הא - באשתו, הא - באחר. אלא לשמואל קשיא!
• **תירוץ:** אמר לך שמואל: לרב יוסף מי ניחא?! והתניא: היה ישן במטה, ובניו ובניו ביתו במטה - לא יקרא קריאת שמע, אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהן! אלא מאי אית לך למימר? 'אשתו' לרב יוסף תנאי היא; לדידי נמי תנאי היא.

אמר מר: זה מחזיר פניו וקורא קריאת שמע. והא איכא עגבות!
• מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: עגבות אין בהם משום ערוה.
ראיה נוספת ודחייתה: לימא מסייע ליה לרב הונא: האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה, מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש.
• **תרגמה רב נחמן בר יצחק:** כגון שהיו פניה טוחות בקרקע.

אמר מר: אם היו בניו ובניו ביתו קטנים - מותר.
ועד כמה? **אמר רב חסדא:** תינוקת - בת שלש שנים ויום אחד, ותינוק - בן תשע שנים ויום אחד.
איכא דאמרי: תינוקת - בת אחת עשרה שנה ויום אחד, ותינוק - בן שתיים עשרה שנה ויום אחד. אידי ואידי עד כדי "שרים נכנו ושערך צמא".

אמר ליה רב כהנא לרב אשי: התם אמר רבא: אף על גב דתיובתא דשמואל - הלכתא כוותיה דשמואל, הכא מאי?
אמר ליה: אטו כולהו בחדא מחתא מחתינהו? אלא, היכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר.

אמר ליה רב מרי לרב פפא: שער יוצא בבגדו מהו? **קרא עליה:** שער שערו.
• **אמר רבי יצחק:** טפח באשה - ערוה. למאי?
תשובה אפסרית ודחייתה: אילימא לאסתכלי בה, והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוף? עם תכשיטין שבפנים? לומר לך: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה - כאילו מסתכל במקום התורף!
• **תשובה:** אלא באשתו, ולקריאת שמע.
• **אמר רב חסדא:** שוק באשה - ערוה, שנאמר: "גלי שוק עברי נהרות", וכתבי: "תגל ערותך גם תראה ורפתך".
• **אמר שמואל:** קול באשה - ערוה, שנאמר: "כי קולך ערב ומראך נאוה".
• **אמר רב ששת:** שער באשה - ערוה, שנאמר: "שערך כער העזים".

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו.
מיתבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו. **דורשי חמורות אמרו:** "זהו חיך תלואים לך מנגד", זה התולה תפיליו!
• לא קשיא, הא - ברצועה, הא - בקציצה.
• **ואיבעית אימא:** לא שנא רצועה, ולא שנא קציצה - אסור, וכי תלה רבי - בכיסתא תלה.
קושיא ותירוץ: אי הכי, מאי למימרא?
• מהו דתימא: תיבעי הנחה כספר תורה, קמשמע לן.

והא איכא ניעט עגבות. וקוצה - מפרישה חלה ומברכת, ולע"פ שעגבותיה מגולות. שהיו פניה ועגבותיה טוחות בקרקע. בת ג' וכו' - גאה לכלל גיאה. אידי צת י"א וכן י"ב אטוריס, רק אם גאה לכלל 'שדים נכנו' וגו'. מחתא מחתינהו - בגיאה אחת ארבת אותם. שער מהזקן הסחמון יוצא בנקב שבבגדו, האם מותר לקרוא ק"ש כנגדו? שער שער - מה בן. טפח מגולה במקום שדרכו להיות מכוסה. לאסתכלי בה - אם אשת איש היא. תכשיטין שבחוף - אלעזר וזמיר, במלחמת מדין. תכשיטין שבפנים - כומז. התורף - ערוה. שוק בגאה איש ערוה לענין הסחלות, וכן בגאשמו לענין ק"ש. 'כי קולך' וגו', 'שערך' וגו' - מדמשבא אותם קרא בגאה. ש"מ מאוה היא. שתלה תפיליו בידה. דורשי חמורות - קשורות וסמומות שגמורה. יתלו לו - יחי נספק. הא ברצועה - והקציצה למטה - גנאי הוא לן. בכיסתא - בסימן תלפן. גיהק - הולאת רוח מהקציצה לפה. פיהק - פעירת פה מתוך עייפות. נתעטש - פריצת רוח פתאומית מהאף והפה. ורק על הקרקע. וממשמש בבגדו להעביר כינה. לא היה מתעטש בטליתו אם נשמו"ע, שלא להפסיק. על סנטרו לכסות פיו. מלמטה - הפכה בקול. אבלעא לי - למדתי. ותקילא לי - שקול עלי ככל תלמודי, שרגלי אני להתעטש. נחת רוח מלמעלה - למלאות שאלתו. פתקיה - זרקו. אנינא - אסטניס, מבית וועדא - מוחך לנימא"י. עד שיכלה היים של הרוח.

תירוץ: הכי קאמר ליה: לדידי - לא סבירא לי; לדיך דסבירא לך, אם שהית כדי לגמור את כולה - חזור לראש.

תניא כותיה **דרב הונא**, **תניא** כותיה **דרב חסדא**.

- **תניא** כותיה **דרב הונא**: המהלך במבואות המטונפות - מניח ידו על פיו ויקרא קריאת שמע.
- **תניא** כותיה **דרב חסדא**: היה מהלך במבואות המטונפות - לא יקרא קריאת שמע; ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא - פוסק.

שאלה ושלש תשובות: לא פסק מאי?

- א) **אמר רבי מיאשה בר בריה דרבי יהושע בן לוי**: עליו הכתוב אומר: "וגם אני נתתי להם חקים לא טובים", ומשפטים לא יחיו בהם".
 - ב) **רב אסי אמר**: "הוי מושכי העין בחבלי השוא".
 - ג) **רב אדא בר אבהה אמר** מהכא: "כי רבה ה' בזה".
- ואם פסק מה שכרו? **אמר רבי אבהו**: עליו הכתוב אומר: "ויברר הוזה תאריכו ימים".

אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו - מותר לקרות קריאת שמע. **תניא נמי הכי**: היתה טליתו, של בגד ושל עור ושל שק, חגורה על מתניו - מותר לקרות קריאת שמע; **כה ע"א** אבל לתפלה - עד שיכסה את לבו.

ואמר רב הונא: שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא - מניח ידו עליהן עד שיגמור. תמיה ויישובה: עד שיגמור סלקא דעתך?!

- **אלא כדאמר רב נחמן בר יצחק**: עד שיגמור עמוד ראשון.
- קושיא ותירוץ: ולפסוק לאלתר וליקום!
- משום **דרבן שמעון בן גמליאל**, **דתניא**: **רבן שמעון בן גמליאל אומר**: עמוד החזור - מביא את האדם לידי הדרוקין, סילון החזור - מביא את האדם לידי ירקון.

אתמר: צואה על בשרו, או ידו מונחת בבית הכסא:

- א. **רב הונא אמר**: מותר לקרות קריאת שמע.
 - ב. **רב חסדא אמר**: אסור לקרות קריאת שמע.
- אמר רבא**: מאי טעמא **דרב הונא**? דכתיב: "כל הנשמה תהלל יה".
ורב חסדא אמר: אסור לקרות קריאת שמע. מאי טעמא **דרב חסדא**? דכתיב: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך".

אתמר: ריח רע שיש לו עיקר:

- א. **רב הונא אמר**: מרחיק ארבע אמות, וקורא קריאת שמע.
- ב. **ורב חסדא אמר**: מרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, וקורא קריאת שמע.

תניא כותיה דרב חסדא:

- לא יקרא אדם קריאת שמע, לא כנגד צואת אדם, ולא כנגד צואת כלבים, ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת תרנגולים, ולא כנגד צואת אשפה שריחה רע. ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים, או נמוך עשרה טפחים - יושב בצדו וקורא קריאת שמע. ואם לאו - מרחיק מלא עיניו; וכן לתפלה.
- ריח רע שיש לו עיקר - מרחיק ארבע אמות ממקום הריח, וקורא קריאת שמע.

אמר רבא: לית הלכתא כי הא מתניתא, אלא כי הא **דתניא**: לא יקרא אדם קריאת שמע, לא כנגד צואת אדם; ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת כלבים - בזמן שנתן עורות לתוכן.

בעו מיניה מרב ששת: ריח רע שאין לו עיקר, מהו?

אמר להו: אתו חזו הני ציפי דבי רב, דהני גנו והני גרסי.

- והני מילי - בדברי תורה, אבל בקריאת שמע - לא.
- ודברי תורה נמי לא אמרן אלא דחבריה, אבל דידיה - לא.

אתמר: צואה עוברת:

- א. **אביי אמר**: מותר לקרות קריאת שמע.
 - ב. **רבא אמר**: אסור לקרות קריאת שמע.
- אמר אביי**: מנא אמינא לה? **דתנן**:
- הטמא עומד תחת האילן, והטהור עובר - טמא.
 - טהור עומד תחת האילן, וטמא עובר - טהור, ואם עמד - טמא; וכן באבן המנוגעת.
- ו**רבא אמר לך**: התם - בקביעותא תליא מילתא, דכתיב: "ברד ישב מלווין למזונה מושביו", הכא: "והיה מלווין קרוי", אמר רחמנא, והא ליכא.

אמר רב פפא: פי חזיר - כצואה עוברת דמי. פשיטא! לא צריכא, אף על גב דסליק מנהרא.

אמר רב יהודה: ספק צואה - אסורה; ספק מי רגלים - מותרים.

איכא דאמרי: **אמר רב יהודה**: ספק צואה: בבית - מותרת, באשפה - אסורה; ספק מי רגלים - אפילו באשפה נמי מותרין.

הטבר: סבר לה כי הא **דרב המנונא**, **דאמר רב המנונא**: לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד;

• **וכדריב יונתן**, **דרבי יונתן רמי**: כתיב: "ויד תהיה לך מלווין למזונה ויצאת שמה חוץ", וכתיב: "וידת תהיה לך וגו' וכסית את צאתך!" הא כיצד?

• כאן בגדולים, כאן בקטנים. אלמא, קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד.

סיום ההסבר: הא נפול לארעא - שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו, וכי גזרו בהו רבנן - בודאן, אבל בספקן לא גזרו.

ובודאן עד כמה?

א. **אמר רב יהודה אמר שמואל**: כל זמן שמטפיחין.

- וכן **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: כל זמן שמטפיחין.
- וכן **אמר עולא**: כל זמן שמטפיחין.

ב. **גניבא משמיה דרב אמר**: כל זמן שרשומן ניכר.

אמר רב יוסף: שרא ליה מריה לגניבא! השתא צואה, **אמר רב יהודה אמר רב**: כיון שקרמו פניה - מותר, מי רגלים מיבעיא?!

אמר ליה אביי: מאי חזית דסמכת אהא? סמוך אהא: **דאמר רבה בר רב הונא אמר רב**: צואה, אפילו כחרס - אסורה.

והיכי דמי צואה כחרס?

- א. **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת.
- ב. **ואיכא דאמרי**: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת.

אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה **דרב יהודה מדפתי**, חזא צואה:

- **אמר לי**: עיין אי קרמו פניה, אי לא.
- **איכא דאמרי**: הכי **אמר ליה**: עיין אי מפלאי אפלויי.

מאי הוי עלה? **אתמר**: צואה כחרס:

- א. **אמימר אמר**: אסורה.
- ב. **ומר זוטרא אמר**: מותרת.

אמר רבא: **הלכתא**: צואה כחרס - אסורה, ומי רגלים - כל זמן שמטפיחין.

קושיא על רבא: **מיתיבי**: מי רגלים כל זמן שמטפיחין - אסורין; נבלעו או יבשו - מותרים. מאי לאו נבלעו דומיא דיבשו, מה יבשו - דאין רשומן ניכר, אף נבלעו - דאין רשומן ניכר; הא רשומן ניכר - אסור, אף על גב דאין מטפיחין! דחיה: ולטעמין, אימא רישא: כל זמן שמטפיחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי!

מסקנא: אלא מהא, ליכא למשמע מינה.

לימא כתנאי: כלי שנשפכו ממנו מי רגלים - אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. ומי רגלים עצמן שנשפכו:

- א. נבלעו - מותר, לא נבלעו - אסור.
- ב. **רבי יוסי אומר**: כל זמן שמטפיחין.

מאי נבלעו ומאי לא נבלעו, דקאמר **תנא קמא**? אילימא נבלעו - דאין מטפיחין, לא נבלעו - דמטפיחין. ואתא **רבי יוסי למימר**: כל זמן שמטפיחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי; היינו **תנא קמא**!

אלא נבלעו - דאין רשומן ניכר, לא נבלעו - דרשומן ניכר. ואתא **רבי יוסי למימר**: כל זמן שמטפיחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי!

דחיה: לא, דכולי עלמא כל זמן שמטפיחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר - שרי; **כה ע"ב** והכא, בטופח על מנת להטפוח איכא בינייהו.

חקים לא טובים להם, שנעשים על מזוה. **מושכי העון על ענמם**, בחבלי השוא - חבלים חלוקים, היינו ע"י דיבור נעלמא. **ובדרב הזה** - בשביל דיבור זה. **הדרוקן** - חולי המנפח הבטן. **סילון של מי רגלים**. **ירקון** מחלת הכבד. **כל הנשמה** - הפה והחוטם שהם אברי הנשימה. **יש לו עיקר** - נואה מונחת. **אין לו עיקר** - ריח הפה. **הני ציפי וכו'** - מחלולות, ואע"פ שדך השינים להפית. **הטמא** - מזוהע. **מושבו** היינו קביעות, יושב או עומד. **פי חזיר** השובר לפיו, **כצואה עוברת דמי** - שאין פיו בלא נואה. **עמוד** הקלות של מי רגלים. **מטפיחין** - מרטיצים הנוגע בהם. **שרא ליה מריה** - ינחול לו ריבונו, שהעיד שקר בשם רב. **קרמו** - נמכסה קרום. **מפלאי** - נעשה סדקים. **נבלעו בלך**. **יבשו ע"ג אנשים**.

ירד לטבול אם יכול לעלות כו'.

לימא תנא סתמא כרבי אלעזר, דאמר: עד הנץ החמה!

- **תתיב:** אפילו תימא רבי יהושע, ודלמא כותיקין; דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה.

ואם לאו יתכסה במים ויקרא.

והרי לבו רואה את הערוה!

- **אמר רבי אלעזר,** ואי תימא רבי אחא בר אבא בר אחא משום רבינו: במים עכורין שנו, דדמו כארעא סמיכתא, שלא יראה לבו ערותו.

תנו רבנן:

- א. מים צלולין - ישב בהן עד צוארו וקורא.
 - ב. **ויש אומרים:** עוכרין ברגלו.
- ותנא קמא,** והרי לבו רואה את הערוה!
- **קסבר:** לבו רואה את הערוה - מותר.
 - והרי עקבו רואה את הערוה!
 - **קסבר:** עקבו רואה את הערוה - מותר.

אתמר: עקבו רואה את הערוה - מותר.

נוגע: **אביי אמר:** אסור. **ורבא אמר:** מותר.

רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי.

רב חנינא בריה דרב איקא מתני לה הכי: נוגע - דברי הכל אסור.

רואה: **אביי אמר:** אסור. **רבא אמר:** מותר; לא נתנה תורה למלאכי השרת.

והלכתא: נוגע - אסור, רואה - מותר.

אמר רבא: צואה בעששית^ו - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה. ערוה בעששית - אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.

הסבר:

- צואה בעששית - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה; דצואה בכסוי תליא מילתא, והא מיכסיא.
- ערוה בעששית - אסור לקרות קריאת שמע כנגדה; "ולא יראה בר ערות דבר" אמר רחמנא, והא קמיתחזיא.

אמר אביי: צואה כל שהוא - מבטלה ברוק. **אמר רבא:** וברוק עבה.

אמר רבא: צואה בגומא - מניח סנדלו עליה, וקורא קריאת שמע.

בעא מר בריה דרבינא: צואה דבוקה בסנדלו, מאי? תיקו.

אמר רב יהודה: נכרי ערום - אסור לקרות קריאת שמע כנגדו.

מאי איריא נכרי, אפילו ישראל נמי!

- ישראל - פשיטא ליה דאסור, אלא נכרי אצטריכא ליה. מהו דתימא, הואיל וכתבי בהו: "אשר בשר למוזרים בשרם", אימא כחמור בעלמא הוא; קמשמע לן: דאינהו נמי איקרו ערוה, דכתיב: "וערות אביהם לא ראו".

ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה, עד שיטיל לתוכן מים.

שאלה ותשובה: וכמה מיא רמי ואזיל?

- אלא הכי קאמר: לא יתכסה לא במים הרעים, ולא במי המשרה כלל. ומי רגלים - עד שיטיל לתוכן מים, ויקרא.

תנו רבנן: כמה יטיל לתוכן מים? כל שהוא. **רבי זכאי אומר:** רביעית.

א. **אמר רב נחמן:** מחלוקת - לבסוף, אבל בתחלה - כל שהן.

ב. **ורב יוסף אמר:** מחלוקת - לכתחילה, אבל לבסוף - דברי הכל רביעית.

אמר ליה רב יוסף לשמעיה: אייתי לי רביעיתא דמיא, **כרבי זכאי.**

תנו רבנן: גרף של רעי ועביט של מי רגלים - אסור לקרות קריאת שמע כנגדן, ואף על פי שאין בהן כלום.

ומי רגלים עצמן - עד שיטיל לתוכן מים. וכמה יטיל לתוכן מים? כל שהוא. **רבי זכאי אומר:** רביעית.

א. בין לפני המטה בין לאחר המטה.

ב. **רב שמעון בן גמליאל אומר:** לאחר המטה - קורא, לפני המטה - אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא.

ג. **רבי שמעון בן אלעזר אומר:** אפילו בית מאה אמה - לא יקרא עד שיוציאם, או שניחם תחת המטה.

איבעיא להו: היכי קאמר? אחר המטה - קורא מיד, לפני המטה - מרחיק ארבע אמות וקורא. או דלמא הכי קאמר: לאחר המטה - מרחיק ארבע אמות וקורא, לפני המטה - אינו קורא כלל?

תא שמע: דתניא:

א. **רבי שמעון בן אלעזר אומר:** אחר המטה - קורא מיד, לפני המטה - מרחיק ארבע אמות.

ב. **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** אפילו בית מאה אמה - לא יקרא עד שיוציאם או שניחם תחת המטה.

בעיין איפשיטא לן, מתנייתא קשיין אהדדי!

• איפוך בתרייתא.

מה חזית דאפכת בתרייתא? איפוך קמייתא!

- מאן שמעת ליה דאמר: כוליה בית כארבע אמות דמי? **רבי שמעון בן אלעזר** היא.

אמר רב יוסף: **בעאי מיניה מרב הונא:** מטה פחות משלשה - פשיטא ליה דכלבוד - דמי. שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה, מהו?

אמר ליה: לא ידענא. עשרה, ודאי לא מיבעי ליה.

אמר אביי: שפיר עבדת דלא איבעיא לך, כל עשרה רשותא אחריתי היא.

אמר רבא: **הלכתא:** פחות משלשה - כלבוד דמי; עשרה - רשותא אחריתי היא; משלשה עד עשרה - היינו **דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא**, ולא פשט ליה.

- א. **אמר רב:** **הלכה כרבי שמעון בן אלעזר;** וכן **אמר באלי אמר רב יעקב ברה דבת שמואל:** **הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.**
- ב. **ורבא אמר:** אין הלכה **כרבי שמעון בן אלעזר.**

רב אחאי איעסק ליה לבריה בי **רב יצחק בר שמואל בר מרתא.** עייליה לחופה, ולא הוה מסתייעא מילתא^ו. אזל בתריה לעיוני, חזא ספר תורה דמנחא.

אמר להו: איכו השתא לא אתאי, סכנתון לברי^ו!

דתניא: בית שיש בו ספר תורה או תפילין - אסור לשמש בו את המטה, עד שיוציאם או שניחם כלי בתוך כלי.

■ **אמר אביי:** לא שנו אלא בכלי שאינו כליין, אבל בכלי שהוא כליין - אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי.

■ **אמר רבא:** גלימא **כ"ע"א** אקמטרא^ו - ככלי בתוך כלי דמי.

אמר רבי יהושע בן לוי: ספר תורה - צריך לעשות לו מחיצה עשרה.

מר זוטרא איקלע לבי **רב אשי**, חזייה לדוכתיה^ו **זמר בר רב אשי** דמנח ביה ספר תורה, ועביד ליה מחיצה עשרה. **אמר ליה:** כמאן? **כרבי יהושע בן לוי!**

אימר דאמר **רבי יהושע בן לוי** - דלית ליה ביתא אחרינא, מר הא אית ליה ביתא אחרינא! **אמר ליה:** לאו אדעתאי.

כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות.

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: לא שנו אלא לאחוריו, אבל לפניו - מרחיק מלא עיניו; וכן לתפלה.

איני? והא **אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא:** עומד אדם כנגד בית הכסא ומתפלל!

• הכא במאי עסקינן, בבית הכסא שאין בו צואה.

איני? והאמר **רב יוסף בר חנינא:** בית הכסא שאמרו - אף על פי שאין בו צואה, ובית המרחץ שאמרו - אף על פי שאין בו אדם!

• אלא, הכא במאי עסקינן: בחדתי.

והא **מיבעי ליה לרבינא:** הזמינו לבית הכסא מהו, יש זימון או אין זימון?

• כי קא מיבעי ליה **לרבינא** - למיקם עליה לצלווי בגויה, אבל כנגדו - לא.

אמר רבא: הני בתי כסאי דפרסאי, אף על גב דאית בהו צואה - כסתומין דמו.

עששית - כלי עשוי זכוכית. **מסתייעא מילתא** לנעול. **סכנתון לברי** - כמעט סכנתא את בני למוט, כעוש העין. **גלימא אקמטרא** - בגד על ארגו של ספרים. **לדוכתיה** - נמקום מנעו.

משנה

- א. זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, והמשמשת שראתה נדה - צריכין טבילה.
- ב. **ורבי יהודה** פוטר.

גמרא

איבעיא להו: בעל קרי שראה זיבה, **לרבי יהודה** מהו? כי פטר **רבי יהודה** התם, בזב שראה קרי - דמעיקרא לאו בר טבילה הוא; אבל בעל קרי שראה זיבה, דמעיקרא בר טבילה הוא - מחייב; או דילמא לא שנא?

תא שמע: המשמשת וראתה נדה - צריכה טבילה, ורבי יהודה פוטר. והא משמשת וראתה נדה - כבעל קרי שראה זיבה דמיא, וקא פטר רבי יהודה, שמע מינה.

תני רבי חייא בהדיא: בעל קרי שראה זיבה - צריך טבילה, ורבי יהודה פוטר.

הדרן עלך מי שמתו.

משנה

א.	תפלת השחר עד חצות.
ב.	רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות.
א.	תפלת המנחה עד הערב.
ב.	רבי יהודה אומר עד פלג המנחה.
א.	תפלת הערב אין לה קבע.
א.	ושל מוספין כל היום.
ב.	(רבי יהודה אומר: עד שבע שעות).

גמרא

ורמינהו: מצותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום!

• כי תניא ההיא - לותיקין, דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה.

קושיא ותיב: וכולי עלמא עד חצות ותו לא? והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל בשחרית שתיים; שחרית - מתפלל במנחה שתיים!

• כולי יומא מצלי ואזיל. עד חצות - יהבי ליה שכר תפלה בזמנה; מכאן ואילך - שכר תפלה יהבי ליה, שכר תפלה בזמנה - לא יהבי ליה.

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים?

צדדי האיבעיא: אם תמצא לומר, טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל שחרית שתיים - משום דחד יומא הוא, דכתיב: "יהי ערב ויהי בקר יום אחד"; אבל הכא - תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. או דילמא, כיון דצלותא רחמי היא - כל אימת דבעי מצלי ואזיל.

תא שמע: דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה - מתפלל ערבית שתיים, ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו.

מיתיבי: "מעות לא יוכל לתקן, וחסרון לא יוכל להמנות": "מעות לא יוכל לתקן" - זה שבטל קריאת שמע של ערבית, וקריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית, או תפלה של שחרית. "חסרון לא יוכל להמנות" - זה שנמנו חביריו לדבר מצוה, ולא נמנה עמהם!

• אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: הכא במאי עסקינן, שבטל במזיד.

אמר רב אשי: דיקא נמי, דקתני: 'בטל', ולא קתני 'טעה'; שמע מינה. **כז ע"ב**

תנו רבנן:

- טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת - מתפלל בליל שבת שתיים.
- טעה ולא התפלל מנחה בשבת - מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול.
- מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה.
- ואם הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה - שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו.

קושיא: למימרא, דכיון דלא אבדיל בקמייתא, כמאן דלא צלי דמי, ומהדרין ליה!? **ורמינהו:** טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים, ושאלה בברכת השנים - מחזירין אותו; הבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס!

• קשיא.

איתמר:

- א. רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות - אבות תקנום.
- ב. רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות - כנגד תמידין תקנום.

תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי:

א.

תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא:

- א. אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם"; ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינחס ויפלל".
- ב. יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר: "ויצא יצחק לשווא בשדה לפנות ערב"; ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר: "תפלה לעני כי יענטף, ולפני ה' ישפך שיחו".
- ג. יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר: "ויפגע במקום וילך שם"; ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה, ואל תשא בעדם רנה ותפלה, ואל תפגע בם".

ב.

ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי:

- א. מפני מה אמרו: תפלת השחר עד חצות? שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות.
- ב. **ורבי יהודה אומר:** עד ארבע שעות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.
- א. ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב? שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב.
- ב. **רבי יהודה אומר:** עד פלג המנחה, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה.
- ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע? שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב, קרבים והולכים כל הלילה.
- א. ומפני מה אמרו של מוספין כל היום? שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום.
- ב. **רבי יהודה אומר:** עד שבע שעות, שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות.
- ואיזו היא מנחה גדולה? משש שעות ומחצה ולמעלה.
- ואיזו היא מנחה קטנה? מתשע שעות ומחצה ולמעלה.

איבעיא להו: רבי יהודה, פלג מנחה קמא קאמר, או פלג מנחה אחרונה קאמר?

תא שמע: דתניא: רבי יהודה אומר: פלג המנחה אחרונה אמרו, והיא אחת עשרה שעות חסר רביעי.

נימא תיהוי תיובתיה **דרבי יוסי ברבי חנינא!**

אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא: לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום, ואסמכיהו רבנן אקרבנות. דאי לא תימא הכי, תפלת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה? אלא, תפלות אבות תקנום, ואסמכיהו רבנן אקרבנות.

רבי יהודה אומר עד ארבע שעות.

איבעיא להו: עד ועד בכלל, או דילמא, עד ולא עד בכלל?

תא שמע: רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה. אי אמרת בשלמא, עד ולא עד בכלל - היינו דאיכא בין רבי יהודה לרבנן. אלא אי אמרת עד ועד בכלל - **רבי יהודה בז ע"א היינו רבנן!**

דתיב: אלא מאי, עד ולא עד בכלל? אימא סיפא: ושל מוספין כל היום, **רבי יהודה אומר:** עד שבע שעות. **ותניא:**

א. היו לפניו שתי תפלות, אחת של מוסף ואחת של מנחה - מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף; שזו תדירה וזו אינה תדירה.

ב. **רבי יהודה אומר:** מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה, שזו עוברת וזו אינה עוברת.

אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל - היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי; אלא אי אמרת עד ולא עד בכלל - היכי משכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי? כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין!

דתיב: אלא מאי, עד ועד בכלל? קשיא רישא: מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן.

יישוב: מי סברת דהאי פלג מנחה, פלג אחרונה קאמר? פלג ראשונה קאמר. **והכי קאמר:** אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה? מכי נפקי אחת עשרה שעות חסר רביעי.

הוכחה: אמר רב נחמן: אף אנן נמי תנינא: **רבי יהודה בן בבא** העיד חמשה דברים: שממאנין את הקטנה; ושמיאיין את האשה על פי עד אחד; ועל תרנגול שנסקל בירושלים, על שהרג את הנפש; ועל יין בן ארבעים יום, שנתנסק על גבי המזבח; ועל תמיד של שחר, שקרב בארבע שעות. שמע מינה: עד ועד בכלל, שמע מינה.

אמר רב כהנא: הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה.

• **תא שמע:** דאמר רב יהודה אמר שמואל: מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר הבדלה על הכוס.

שבת: אמר רבי זירא, אמר רבי אסי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, אמר רב: בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי של שבת בערב שבת. כי אתא עולא, אמר:

- בצד תמרה הוה, ולא בצד עמוד הוה;
- ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה, אלא רבי אלעזר ברבי יוסי הוה;
- ולא של שבת בערב שבת הוה, אלא של מוצאי שבת בשבת הוה.

תפלת הערב אין לה קבע.

בירור: מאי אין לה קבע? אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא, ליתני תפלת הערב כל הלילה! אלא מאי אין לה קבע? **כמאן דאמר:** תפלת ערבית רשות. **דאמר רב יהודה אמר שמואל:** תפלת ערבית, **רבן גמליאל אומר:** חובה, **רבי יהושע אומר:** רשות.

אמר אביי: הלכה כדברי האומר חובה. **ורבא אמר:** הלכה כדברי האומר רשות.

תנו רבנן: מעשה בתלמיד אחד שבא לפני **רבי יהושע**, אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר ליה: רשות.

בא לפני **רבן גמליאל**, אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר לו: חובה. והלא **רבי יהושע** אמר לי רשות! אמר לו: המתן עד שיכנסו בעלי תריסיין לבית המדרש.

כשנכנסו בעלי תריסיין, עמד השואל ושאל: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר לו **רבן גמליאל:** חובה. אמר להם **רבן גמליאל לחכמים:** כלום יש אדם שחולק בדבר זה? אמר ליה **רבי יהושע:** לאו. אמר לו: והלא משמך אמרו לי רשות! אמר ליה: **יהושע**, עמוד על רגליך ויעידו בך! עמד **רבי יהושע** על רגליו ואמר: אלמלא אני חי והוא מת - יכול החי להכחיש את המת, ועכשיו שאני חי והוא חי - היאך יכול החי להכחיש את החי? היה **רבן גמליאל** יושב ודורש, ו**רבי יהושע** עומד על רגליו, עד שרננו כל העם ואמר לחוצפית התורגמן: עמוד! ועמד.

אמרי: עד כמה נצערין וניזיל? בראש השנה אשתקד צעריה, בבכורות במעשה דרבי צדוק צעריה, הכא נמי צעריה; תא ונעבריה! מאן נוקים ליה? נוקמיה **לרבי יהושע!** בעל מעשה הוא. נוקמיה **לרבי עקיבא!** דיילמא עניש ליה, דלית ליה זכות אבות. אלא נוקמיה **לרבי אלעזר בן עזריה**, דהוא חכם, והוא עשיר, והוא עשירי לעזרא:

- הוא חכם - דאי מקשי ליה מפרק ליה.
- והוא עשיר - דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסרין, אף הוא אזל ופלח.
- והוא עשירי לעזרא - דאית ליה זכות אבות, ולא מצוי עניש ליה.

אתו ואמרו ליה: ניחא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא? אמר להו: איזיל ואימליך באינשי ביתי. אזל ואמליך בדביתיהו. אמרה ליה: **כח ע"א** דלמא מעברין לך? אמר לה: לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא, ולמחר ליתבר. אמרה ליה: לית לך חירותא. ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה; אתרחיש ליה ניסא, ואהדרו ליה תמני סרי דריי חירותא. היינו **דקאמר רבי אלעזר בן עזריה:** הרי אני כבן שבעים שנה, ולא בן שבעים שנה.

תנא: אותו היום סלקוהו לשומר הפתח, ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה **רבן גמליאל מכריז ואומר:** כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי.

אמר רבי יוחנן: פליגי בה **אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן:**
א. חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי.
ב. וחד אמר: שבע מאה ספסלי.

הוה קא חלשא דעתיה **דרבן גמליאל**, אמר: דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל. אחזו ליה בחלמיה, חצבי חיורי דמוליין קטמא.
 • ולא היא, ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה.

ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. מאן תנא להא (דתנן) [דת"ר]: "וזה השמש ונמס" - בארבע שעות. אתה אומר בארבע שעות, או אינו אלא בשש שעות? כשהוא אומר: "כלם היום" - הרי שש שעות אמור, הא מה אני מקיים: "וזה השמש ונמס"? בארבע שעות.

מני? לא רבי יהודה ולא רבנן! אי רבי יהודה, עד ארבע שעות נמי צפרא הוא! אי רבנן, עד חצות נמי צפרא הוא!
אי בעית אימא: רבי יהודה, אי בעית אימא: רבנן.

- אי בעית אימא רבנן: אמר קרא: "בבקר בבקר" - חלקהו לשני בקרים.
 - ואי בעית אימא רבי יהודה: האי 'בקר' יתירא - להקדים לו שעה אחת.
- שאלא ותשובה:** דכולא עלמא מיהא "וזה השמש ונמס" - בארבע שעות, מאי משמע?

• **אמר רבי אחא בר יעקב:** אמר קרא: "וזה השמש ונמס", איזו היא שעה שהשמש חם, והצל צונן? הוי אומר: בארבע שעות.

תפלת המנחה עד הערב וכו'.

אמר ליה רב חסדא לרב יצחק: התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה; הכא מאי? אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי. **אמר רב חסדא:** נחזי אנן, מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום, שמע מינה הלכה כרבי יהודה.

קושיא ומסקנא: אדרבה, מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא, שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה!
 • השתא דלא אתמר הלכתא, לא כמר ולא כמר; דעבד כמר - עבד, ודעבד כמר - עבד.

רב איקלע לבי גניבא, וצלי של שבת בערב שבת. והוה מצלי **רבי ירמיה בר אבא** לאחוריה **דרב**, וסיים **רב**, ולא פסקיה לצלותיה **דרבי ירמיה**. שמע מינה תלת:

- (א) שמע מינה מתפלל אדם של שבת בערב שבת.
 - (ב) ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו.
 - (ג) ושמע מינה אסור לעבור כנגד המתפללין.
- מסייע ליה **לרבי יהושע בן לוי**, דאמר **רבי יהושע בן לוי:** אסור לעבור כנגד המתפללין.

קושיא ותירוץ: איני? והא **רבי אמי ורבי אסי** חלפי!

- **רבי אמי ורבי אסי** חוץ לארבע אמות הוא דחלפי.
- קושיא ותירוץ:** ורבי ירמיה היכי עביד הכי? והא אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יתפלל אדם, כז ע"ב לא כנגד רבו, ולא אחורי רבו.
- ותניא:** רבי אלעזר אומר: המתפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו, והמחזיר שלום לרבו, והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל!
 • שאני רבי ירמיה בר אבא, דתלמיד חבר הוה.
ראיה: והיינו דקאמר ליה **רבי ירמיה בר אבא לרב:** מי בדלת? אמר ליה: אין בדילנא; ולא אמר מי בדיל מר.

קושיא ותירוץ: ומי בדיל? והאמר רבי אבין: פעם אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת, ונכנס למרחץ ויצא, ושנה לן פרקין, ועדיין לא חשכה!
 • **אמר רבא:** ההוא דנכנס להזיע, וקודם גזירה הוה.
קושיא ותירוץ: איני? והא אבבי שרא ליה **לרב דימי בר ליואי** לכברויי סלי?

- ההוא טעותא הואי.
- קושיא ותירוץ:** וטעותא מי הדרא? והא אמר אבידן: פעם אחת נתקשרו שמים בעבים. כסבורים העם לומר חשכה הוא, ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת, ונתפזרו העבים וזרחת החמה. ובאו ושאלו את רבי, ואמר: הואיל והתפללו - התפללו!
 • שאני צבור, דלא מטרחינן להו.

אמר רבי חייא בר אבין: רב צלי של שבת בערב שבת. רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת.

שאלא ותשובה: רב צלי של שבת בערב שבת. אומר קדושה על הכוס, או אינו אומר קדושה על הכוס?

• **תא שמע:** דאמר רב נחמן אמר שמואל: מתפלל אדם של שבת בערב שבת, ואומר קדושה על הכוס. והלכתא כוותיה.

שאלא ותשובה: רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת. אומר הבדלה על הכוס, או אינו אומר הבדלה על הכוס?

כנגד - ליד. והחולק - קובע ציהימ"ד, ומלמד שלא נכנסו רבו. מי בדלת - האם פרשת מן המנאכה. לכברויי סלי - לעשן סלים בגפריית, לאחר שהתפלל של שבת בע"ש. וטעותא מי חוזר ומצטל קבלה. בעלי תריסיין - חכמים המנאחים זה את זה בהלכה. לפלוחי - להשמדל לפניו ולהעלות לו דורות. כסא דמוקרא - סוס זכוכית יקרה. חירותא - שערות נצטות. דרי - שורות. חצבי חיורי - כדים לנשים מלאים אפר, שאין מוכס כנרס.

(א) דכתיב: "דלפה נפשי מתונה".

(ב) רב נחמן בר יצחק אמר: מהכא: "בתולותיה נוגת והיא כור לה". **כת**

ע"ב

רב אויא חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף. למחר כי אתא, בעא אביי לאנוחי דעתיה דרב יוסף.

אמר ליה: מאי טעמא לא אתא מר לפרקא? אמר ליה: דהוה חליש לבאי ולא מצינא.

אמר ליה: אמאי לא טעמת מידי ואתית? אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא, דאמר רב הונא: אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין?!

אמר ליה: איבעי ליה למר לצלוי צלותא דמוספין ביחד, ולטעום מידי ולמית? אמר ליה: ולא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן: אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור?!

אמר ליה: לאו אתמר עלה: אמר רבי אבא: בצבור שנו?!

ולית הלכתא: לא כרב הונא, ולא כרבי יהושע בן לוי;

- כרב הונא - הא דאמרן.
- כרבי יהושע בן לוי - דאמר רבי יהושע בן לוי: כיון שהגיע זמן תפלת המנחה - אסור לו לאדם שיטעום כלום, קודם שיתפלל תפלת המנחה.

משנה

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, תפלה קצרה.

אמרו לו: מה מקום לתפלה זו?

אמר להם: בכניסתי אני מתפלל, שלא יארע דבר תקלה על ידי; וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

גמרא

תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר? 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם'.

ביציאתו מהו אומר? 'מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות'.

- שאני משכים והם משכימים; אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים.
- אני עמל והם עמלים; אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר.
- אני רץ והם רצים; אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת'.

תנו רבנן: כשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו לו: רבינו, למדנו אורחות חיים, ונזכה בהן לחיי העולם הבא.

אמר להם: הזהרו בכבוד חבריכם, ומנעו בניכם מן ההגיון^ו, והושיבו בין ברכי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים - דעו לפני מי אתם עומדים, ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא.

וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה?

אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי - אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - אין מיתתו מיתת עולם; ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון - אף על פי כן הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ועלולמי עולמים, שאם כועס עלי - כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון. ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה?!

ואסיר - הסיר הגזלות. ועודותיהם - אולותיהם שללתי. ואוריד - אלו היושבים במקום חזק. אשיתא - כותלי ציטו היו שחורים. פחמי - עושה פחמים. וי"א: נפת. נענית לך - דברתי נגדך יותר מן הראוי. דלביש מדיא - הרגיל ללבוש מעיל הנשיאות - ילכשו. טרוקו גלי - סגירו את דלת ציהמ"ד. טרף - דפק בדלת. מזה בן מזה - כהן בן כהן את מתי טעמת. אפר מקלה - סתם אפר; כלומר מי שהוא מבני נשיאים - ישמש כנשיא. ואותו תלמיד ששאל תפלת ערבית רשות או חובה. הגיון - שלא יעסקו במקרא יותר מדאי, שעלול למונע מהם לימוד תורה שבעל פה. ל"א: שימת ילדים.

תנא: עדיות בו ביום נשנית. וכל היכא דאמרינן בו ביום - ההוא יומא הוה. ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה. ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת, דתנן: בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש, אמר להם: מה אני לבא בקהל?

א. אמר לו רבן גמליאל: אסור אתה לבא בקהל.

ב. אמר לו רבי יהושע: מותר אתה לבא בקהל.

אמר לו רבן גמליאל: והלא כבר נאמר: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'!"

אמר לו רבי יהושע: וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין? כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות, שנאמר: "ואסיר גבלות עמיס^ו, ועתודותיהם שושית^ו, ואוריד כאביר יושבים^ו", וכל דפריש - מרובא פריש.

אמר לו רבן גמליאל: והלא כבר נאמר: "ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה'", וכבר שבו.

אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר: "ושבתי את שבות עמי ישראל" - ועדיין לא שבו.

מיד התיירוהו לבא בקהל.

אמר רבן גמליאל: הואיל והכי הוה, איזיל ואפייסיה לרבי יהושע.

כי מטא לביתיה, חזינהו לאשיתא דביתיה דמשחרן^ו. אמר לו: מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי^ו אתה. אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים, במה הם מתפרנסים ובמה הם נזונים.

אמר לו: נעניתי לך, מחול לי! לא אשגח ביה. עשה בשביל כבוד אבא! פייס.

אמרו: מאן ניזיל ולימא להו לרבנן? אמר להו הוה קובס: אנא אזילנא. שלח להו רבי יהושע לבי מדרשא: מאן דלביש מדא^ו ילבש מדא; ומאן דלא לביש מדא, יימר ליה למאן דלביש מדא: 'שלח מדך ואנא אלבשיה'! אמר להו רבי עקיבא לרבנן: טרוקו גלי^ו, דלא ליתו עבדי דרבן גמליאל ולצערו לרבנן.

אמר רבי יהושע: מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו. אתא, טרף אבבא^ו. אמר להו: מזה בן מזה^ו - יזה; ושאינו לא מזה ולא בן מזה, 'אמר למזה בן מזה: 'מימך מי מערה, ואפרך אפר מקלה^ו!'

אמר לו רבי עקיבא: רבי יהושע, נתפייסת? כלום עשינו אלא בשביל כבודך?!

למחר אני ואתה נשכים לפתחו.

אמרי: היכי נעביד? נעבריה, גמרי: מעלין בקדש ואין מורדין! נדרוש מר חדא שבתא, ומר חדא שבתא - אתי לקנאווי! אלא, לדרוש רבן גמליאל תלתא שבת, ורבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא. והיינו דאמר מר: שבת של מי היתה? של רבי אלעזר בן עזריה היתה.

ואותו תלמיד^ו - רבי שמעון בן יוחאי הוה.

ושל מוספין כל היום.

אמר רבי יוחנן: ונקרא פושע.

תנו רבנן: היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוסף:

א. מתפלל של מנחה, ואחר כך מתפלל של מוסף; שזו תדירה, וזו אינה תדירה.

ב. רבי יהודה אומר: מתפלל של מוסף, ואחר כך מתפלל של מנחה; שזו מצוה עוברת, וזו מצוה שאינה עוברת.

אמר רבי יוחנן: הלכה: מתפלל של מנחה, ואחר כך מתפלל של מוסף.

רבי זירא כי הוה חליש מגירסיה, הוה אזיל ויתב אפתחא דבי רבי נתן בר טובי, אמר: כי חלפי רבנן אז איקום מקמייהו, ואקבל אגרא. נפק אתא רבי נתן בר טובי, אמר ליה: מאן אמר הלכה בי מדרשא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: אין הלכה כרבי יהודה דאמר: מתפלל אדם של מוסף, ואחר כך מתפלל של מנחה.

אמר ליה: רבי יוחנן אמרה? אמר ליה: אין. תנא מיניה ארבעין זמנין. אמר ליה: חדא היא לך, או חדת היא לך? אמר ליה: חדת היא לי, משום דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי.

(א) אמר רבי יהושע בן לוי: כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר: "נוגי ממועד אספתי נמך הוי".

מאי משמע דהאי 'נוגי' לישנא דתברא הוא?

• כדמתרגם רב יוסף: תברא אתי על שנאיהון דבית ישראל, על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים.

(ב) אמר רבי אלעזר: כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר: "נוגי ממועד אספתי נמך הוי".

מאי משמע דהאי 'נוגי' לישנא דצערא הוא?

- **אמר לך רבא:** צדיק מעיקרו נמי, דלמא הדר ביה. קושיא ותירוץ: אי הכי, אמאי לא אסקוהו?
- שאני **שמואל הקטן** דאתחיל בה. **דאמר רב יהודה אמר רב,** ואיתימא **רבי יהושע בן לוי:** לא שנו אלא שלא התחיל בה, אבל התחיל בה - גומרה. שאלה ותשובה: הני שבע דשבתא כנגד מי?
- **אמר רבי חלפתא בן שאול:** כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים. שאלה ותשובה: הני תשע דראש השנה כנגד מי?
- **אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין:** כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה. **דאמר מר:** בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה. שאלה ותשובה: הני עשרים וארבע דתעניתא כנגד מי?
- **אמר רבי חלבו:** כנגד עשרים וארבע רננות שאמר שלמה בשעה שהכניס ארון לבית קדשי הקדשים. קושיא ותירוץ: אי הכי, כל יומא נמי נמרינהו!
- אימת אמרינהו שלמה? ביומא דרחמי, אנן נמי ביומא דרחמי אמרי להו.

רבי יהושע אומר מעין שמנה עשרה.

מאי מעין שמנה עשרה?

- אמר:** מעין כל ברכה וברכה.
- ושמואל אמר:** 'הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו - להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשנו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידיך, וישמחו צדיקים - בבנין עירך ובתקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך, ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה, ברוך אתה ה' שומע תפלה.'
- לייט עלה **אביי** אמאן דמצלי הביננו.

אמר רב נחמן אמר שמואל: כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו, חוץ ממוצאי שבת, וממוצאי ימים טובים, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת.

מתקיף לה רבה בר שמואל: ונימרה ברכה רביעית בפני עצמה! מי לא **תנן:** **רבי עקיבא אומר:** אומרה ברכה רביעית בפני עצמה; **רבי אליעזר אומר:** בהודאה!

- אטו כל השנה כולה מי עבדינן **רבי עקיבא**, דהשתא נמי נעביד?! כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן **רבי עקיבא**? תמני סרי תקון, תשסרי לא תקון; הכא נמי - שבע תקון, תמני לא תקון.
- מתקיף לה מר זוטרא:** ונכללה מכלל: 'הביננו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול'!
- קשיא.

אמר רב ביבי בר אביי: כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו, חוץ מימות הגשמים, מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים.

מתקיף לה מר זוטרא: ונכללה מכלל: 'ודשנו בנאות ארצך ותן טל ומטר!'

- אתי לאטרודי.
- אי הכי, הבדלה בחונן הדעת נמי אתי לאטרודי!
- **אמרי:** התם כיון דאתיא בתחלת צלותא - לא מטריד, הכא כיון דאתיא באמצע צלותא - מטריד.
- מתקיף לה רב אשי:** ונימרה בשומע תפלה! **דאמר רבי תנחום אמר רב אסי:**
 - טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו;
 - שאלה בברכת השנים - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה;
 - והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס!
 - טעה שאני.

גופא: **אמר רבי תנחום אמר רב אסי:** טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו; שאלה בברכת השנים - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה; והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס.

מיתבי: טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו; שאלה בברכת השנים - מחזירין אותו; והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס!

- לא קשיא: הא - ביחיד, הא - בצבור.

אמרו לו: רבינו, ברכנו! **אמר להם:** יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. **אמרו לו תלמידי:** עד כאן?! **אמר להם:** ולואי! תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם. בשעת פטירתו, אמר להם: פנו כלים מפני הטומאה, והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא.

משנה

- א. רבן גמליאל אומר:** בכל יום ויום מתפלל אדם שמנה עשרה.
- ב. רבי יהושע אומר:** מעין שמונה עשרה.
- ג. רבי עקיבא אומר:** אם שגורה תפלתו בפיו - מתפלל שמונה עשרה, ואם לאו - מעין שמונה עשרה.
- רבי אליעזר אומר:** העושה תפלתו קבע - אין תפלתו תחנונים.
- רבי יהושע אומר:** ההולך במקום סכנה - מתפלל תפלה קצרה, ואומר: 'הושע ה' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.
- היה רוכב על החמור - ירד ויתפלל, ואם אינו יכול לירד - יחזיר את פניו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
- היה מהלך בספינה או באסדה - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

גמרא

שאלה ושלש תשובות: הני שמונה עשרה כנגד מי?

- אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני:** כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד ב"הבו לה בני אלים".
- רב יוסף אמר:** כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע.
- אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:** כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה.
- אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:** המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה.
- עולא אמר:** עד כדי שיראה איסר כנגד לבו.
- רבי חנינא אמר:** כיון שנענע ראשו, שוב אינו צריך.
- **אמר רבא:** והוא - דמצער נפשיה, ומחזי כמאן דכרע.

קושיא ותירוץ: הני תמני סרי, תשסרי הוויין!

- **אמר רבי לוי:** ברכת הצדוקים - ביבנה תקנוה.
- שאלה ושלש תשובות: כנגד מי תקנוה? **אמר רבי לוי:**
 - א. לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני -** כנגד "אל הכבוד הרעים".
 - ב. לרב יוסף -** כנגד "אחד" שבקריאת שמע.
 - ג. לרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי -** כנגד חוליא קטנה שבשדרה.

תנו רבנן: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני **רבן גמליאל** על הסדר ביבנה.

אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שידוע לתקן ברכת הצדוקים? עמד **שמואל הקטן** ותקנה. לשנה אחרת שכחה; **כט ע"א** והשקיף בה שמים ושלוש שענות, ולא העלוהו.

קושיא ותירוץ: אמאי לא העלוהו? **והאמר רב יהודה אמר רב:** טעה בכל הברכות כולן - אין מעלין אותו, בברכת הצדוקים - מעלין אותו, חיישינן שמא מין הוא!

- שאני **שמואל הקטן**, דאיהו תקנה.
- קושיא ותירוץ: וניחוש דלמא הדר ביה!
- **אמר אביי:** גמירי: טבא לא הוי בישא.
- קושיא ותירוץ: ולא?! והכתיב: "ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עיל!"
- ההוא רשע מעיקרו, אבל צדיק מעיקרו - לא.
- קושיא: ולא?! והא **תנן:** אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי!
- א. אמר אביי:** הוא ינאי, הוא יוחנן.
- ב. רבא אמר:** ינאי לחוד ויוחנן לחוד; ינאי - רשע מעיקרו, ויוחנן - צדיק מעיקרו.

סיום הקושיא ותירוץ: הניחא **לאביי**, אלא **לרבא** קשיא!

מאי תפלת הדרך? 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתולכני לשלום, ותצעדני לשלום, ותסמכני לשלום, ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך, ותשלח ברכה במעשי ידי, ותתני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

אמר אביי: לעולם **ל' ע"א** לישתף אינש נפשיה בהדי צבורא^א.

שאלה ותשובה: היכי נימא? 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתולכנו לשלום' וכו'.
שאלה ותשובה: אימת מצלי? **אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:** משעה שמהלך בדרך.

שאלה ותשובה: עד כמה? **אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:** עד פרסה.

שאלה ושתי תשובות: והיכי מצלי לה?

א. רב חסדא אמר: מעומד.

ב. רב ששת אמר: אפילו מהלך.

רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא, קם **רב חסדא** וקא מצלי. **אמר ליה רב ששת** לשמעיה: מאי קא עביד **רב חסדא**? אמר ליה: קאי ומצלי. **אמר ליה:** אוקמן נמי לדידי ואצלי; 'מהיות טוב אל תקרא רע'.

מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה?

הביננו - בעי לצלווי שלוש קמייתא ושלוש בתרייתא, וכי מטי לביתיה לא בעי למהדר לצלווי.

בתפלה קצרה - לא בעי לצלווי, לא שלוש קמייתא ולא שלוש בתרייתא, וכי מטי לביתיה בעי למהדר לצלווי.

והלכתא: הביננו - מעומד, תפלה קצרה - בין מעומד בין מהלך.

היה רוכב על החמור וכו'.

תנו רבנן: היה רוכב על החמור, והגיע זמן תפלה:

א. אם יש לו מי שיאחז את חמורו - ירד למטה ויתפלל, ואם לאו - ישב במקומו ויתפלל.

ב. **רבי אומר:** בין כך ובין כך - ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו.

אמר רבא, ואיתימא **רבי יהושע בן לוי:** הלכה כרבי.

תנו רבנן:

סומא, ומי שאינו יכול לכיין את הרוחות - יכוין לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר: "והתפללו אל ה'".

היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל, שנאמר: "והתפללו אליך דרך ארצם".

היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים, שנאמר: "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת".

היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר: "והתפללו אל הבית הזה".

היה עומד בבית המקדש - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, שנאמר: "והתפללו אל המקום הזה".

היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכוין את לבו כנגד הכפורת.

היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת.

נמצא: עומד במזרח - מחזיר פניו למערב, במערב - מחזיר פניו למזרח, בדרום - מחזיר פניו לצפון, בצפון - מחזיר פניו לדרום. נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם למקום אחד.

אמר רבי אבין ואיתימא **רבי אבינא:** מאי קראה? "כמגדל דייך צוארך, בניו לתלפיות" - תל שכל פיות פונים בו.

אבוב דשמואל ולוי, כי הוו בעו למיפק לאורחא - הוו מקדמי ומצלי; וכי הוו מטי זמן קריאת שמע - קרו.

כמאן? כי האי תנא: **דתניא:**

א. השכים לצאת לדרך - מביאין לו שופר ותוקע, לולב ומנענע, מגילה וקורא בה, וכשיגיע זמן קריאת שמע - קורא.

השכים לישב בקרון או בספינה - מתפלל, וכשיגיע זמן קריאת שמע - קורא.

ב. **רבי שמעון בן אלעזר אומר:** בין כך ובין כך - קורא קריאת שמע ומתפלל, כדי שיסמוך גאולה לתפלה.

במאי קמיפלגי? **מר סבר:** תפלה מעומד עדיף. **ומר סבר:** מסמך גאולה לתפלה עדיף.

קושיא ותירוץ: בצבור מאי טעמא לא? משום דשמעה משליח צבור. אי הכי, האי 'מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה?' מפני ששומע משליח צבור' מיבעי ליה!

• אלא, אידי ואידי ביחד, ולא קשיא: הא - דאדכר קודם שומע תפלה, **כט ע"ב** הא - דאדכר בתר שומע תפלה.

אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי:

טעה ולא הזכיר של ראש חדש בעבודה - חוזר לעבודה.

נזכר בהודאה - חוזר לעבודה;

בשים שלום - חוזר לעבודה.

ואם סיים - חוזר לראש.

אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא: הא דאמרן: סיים חוזר לראש - לא אמרן אלא שעקר רגליו, אבל לא עקר רגליו - חוזר לעבודה.

אמר ליה: מנא לך הא? **אמר ליה:** מאבא מרי שמיע לי, ואבא מרי **מרב.**

• **אמר רב נחמן בר יצחק:** הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש - לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לעבודה.

• **איכא דאמרי:** **אמר רב נחמן בר יצחק:** הא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה - לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל

אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לראש.

רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו'.

מאי קבע?

א. **אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא:** כל שתפלתו דומה עליו כמשוי.

ב. **ורבנן אמרי:** כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים.

ג. **רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו:** כל שאינו יכול לחדש בה דבר.

• **אמר רבי זירא:** אנא יכילנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא.

ד. **אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין,** דאמרי תרויהו: כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה.

• **דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:** מצוה להתפלל עם דמדומי חמה.

• **ואמר רבי זירא:** מאי קראה? "ייראוך עם שמש ולפני ירוך דור דוריים".

• לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה^ו, מאי טעמא? דלמא מיטרפא ליה שעתא.

רבי יהושע אומר: המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור.

מאי פרשת העבור?

• **אמר רב חסדא אמר מר עוקבא:** אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה, כאשר עוברה - יהיו כל צרכיהם לפניך.

• **איכא דאמרי:** **אמר רב חסדא אמר מר עוקבא:** אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה - יהיו כל צרכיהם לפניך.

תנו רבנן: המהלך במקום גדודי חיה ולסטים - מתפלל תפלה קצרה. ואיזה היא תפלה קצרה?

א. **רבי אליעזר אומר:** 'עשה רצונך בשמים ממעל^ז, ותן נחת רוח ליראיך מתחת^ח, והטוב בעיניך עשה, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

ב. **רבי יהושע אומר:** 'שמע שועת עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

ג. **רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:** 'שמע צעקת עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

ד. **אחרים אומרים:** 'צרכי עמך ישראל מרובין, ודעתם קצרה^ט; יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו, ולכל גויה וגויה די מחסורה, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

אמר ליה אליהו **לרב יהודה** אחוה **דרב סלא חסידא:** לא תרתח^י ולא תחטי; לא תרוי^י ולא תחטי. וכשאתה יוצא לדרך - המלך^י בקונך וצא.

מאי המלך בקונך וצא? **אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:** זו תפלת הדרך.

ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל היוצא לדרך - צריך להתפלל תפלת הדרך.

דמדומי חמה - כשהחמה אדומה שמרס וערבים. **עשה רצונך** לטוב בשמים שאין שם חטא. **ותן נחת רוח** - מנוחת הנפש ליראיך - שלא יינאלס מקרים רעים. **ודעתם קצרה** - שאינם יודעים לפרש נכסיהם. **לא תרתח** - אל תכעס. **לא תרוי** - אל תשחק. **המלך** - טול נשות. **לישתף** - יתפלל בלשון רבים.

אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק.

גמרא

מנא הני מילי? אמר רבי אלעזר: דאמר קרא: "והיא מרת נפש".

קושיא ותירוץ: ממאי? דילמא חנה שאני, דהות מריירא לבא טובא!

אלא אמר רבי יוסי ברבי חנינא מהכא: "ואני ברב וחסך אבוא ביתך, אשתוזה אל היכל קדשך ביראתך".

קושיא ותירוץ: ממאי? דילמא דוד שאני, דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא!

אלא אמר רבי יהושע בן לוי: מהכא: "השתחוהו לה' בהדרת קדש", אל תקרי "בהדרת", אלא 'בחדרת'.

קושיא ומסקנא: ממאי? דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש, כי הא דרב יהודה הוה מציינ נפשיה^ו והדר מצלי!

אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא: "עברו את ה' ביראה, וגילו ברעדה". מאי "וגילו ברעדה"?

אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה - שם תהא רעדה.

שבדא: אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזייה דהוה קא בדח טובא. אמר: "וגילו ברעדה" כתיב! אמר ליה: אנא תפילין מנחנא.

שבדא דומה: רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, חזייה דהוה קא בדח טובא. אמר ליה: "בכל עצב יהיה מותר"^ו כתיב! אמר ליה: אנא תפילין מנחנא.

שבדא: מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה. חזנהו לרבנן דהוה קבדחי טובא, לא ע"א אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי, ותבר קמייהו, ואעציבו.

שבדא דומה: רב אשי עבד הלולא לבריה. חזנהו לרבנן דהוה קא בדחי טובא, אייתי כסא דזוגיתא חירותא^ו ותבר קמייהו, ואעציבו.

שבדא נוספת: אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי, בהלולא דמר בריה דרבינא: לישרי לך^ו מר! אמר להו: ווי לן דמיתנן, ווי לן דמיתנן! אמרי ליה: אנן מה נעני בתרך? אמר להו: הי תורה והי מצוה דמגנו עלן?

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר: "אז ימלא שחוק פינו, ולשוננו רנה". אימתי? בזמן ש"אמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה".

אמרו עליו על ריש לקיש, שמימי לא מלא שחוק פיו בעולם הזה, מכי שמעה מרבי יוחנן רביה.

תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה. והיכי דמי הלכה פסוקה?

אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו ראות טיפת דם כחרדל - יושבות עליה שבעה נקיים.

רבא אמר: כי הא דרב הושעיא, דאמר רב הושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה, כדי שתהא בהמתו אוכלת, ופטורה מן המעשר.

ואיבעית אימא: כי הא דרב הונא, דאמר רב הונא אמר רבי זעירא: המקיז דם בבהמת קדשים - אסור בהנאה, ומועלין בו.

רבנן - עבדי כמתניתי^ו. רב אשי - עביד כברייתא^ו.

תנו רבנן:

אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים - אלא מתוך שמחה של מצוה.

וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים - אלא מתוך דבר הלכה; שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים.

וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא: אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו.

כי הא דרב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי, מפום נהרא עד בי צניתא דבבל. כי מטא להתם, אמר ליה: מר, ודאי דאמרי אינשי: הני צניתא^ו דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא?

מרימר ומר זוטרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא, ומצלו, והדר נפקי לפרקא.

רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב. כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד.

אמרי ליה רבנן: ולעביד מר כמרימר ומר זוטרא! אמר להו: טריחא לי מלתא. ולעביד מר כאבנה דשמואל ולוי! אמר להו: לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי.

משנה

- א. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפלת המוספין, אלא בחבר עיר^ו.
- ב. וחכמים אומרים: בחבר עיר, ושלא בחבר עיר.
- ג. רבי יהודה אומר משמו: כל מקום שיש שם חבר עיר - יחיד פטור מתפלת המוספין.

גמרא

רבי יהודה היינו תנא קמא! איכא בינייהו: יחיד שלא בחבר עיר; תנא קמא סבר: פטור, ורבי יהודה סבר: חייב.

אמר רב הונא בר חנינא אמר רב חייה בר רב: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

אמר ליה רב חייה בר אבין: שפיר קאמרת, דאמר שמואל: מימי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחיד^ו ל"ע"ב בנהרדעא; לבר מההוא יומא דאתא פולמוסא^ו דמלכא למתא, ואטרידו רבנן ולא צלו, וצלי לי ביחיד. והואי יחיד שלא בחבר עיר.

יתבי רבי חנינא קרא קמיה דרבי ינאי, ויתבי וקאמר: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. אמר ליה: פוק קרא קראיך לברא! דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

הוכחה: אמר רבי יוחנן: אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי.

דחיית ההוכחה וקיומה: אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה, ולבסוף כוון דעתיה?

אמר ליה: חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה!

הוכחה נוספת: רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוה תליסר בי כנישתא בטבריא, לא הוו מצלו אלא ביני עמודי, היכא דהוה גרסי.

איתמר: רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

רבי חייה בר אבא צלי והדר צלי. אמר ליה רבי זירא: מאי טעמא עביד מר הכי? אילימא משום דלא כוון מר דעתיה; והאמר רבי אלעזר: לעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכוין את לבו - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל!

אלא דלא אדכר מר דריש ירחא, והתניא: טעה ולא הזכיר של ראש חודש:

- בערבית - אין מחזירין אותן, מפני שיכול לאומרה בשחרית;
 - בשחרית - אין מחזירין אותן, מפני שיכול לאומרה במוספין;
 - במוספין - אין מחזירין אותן, מפני שיכול לאומרה במנחה!
- אמר ליה: לאו איתמר עלה: אמר רבי יוחנן: בצבור שנו.

כמה ישנה בין תפלה לתפלה? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: כדי שתתחונן דעתו עליו; וחד אמר: כדי שתתחולל דעתו עליו.

- מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו - דכתיב: "ואתחנן אל ה'".
- ומאן דאמר כדי שתתחולל דעתו עליו - דכתיב: "ויחל משה".

אמר רב ענן אמר רב: טעה ולא הזכיר של ראש חודש ערבית - אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החודש אלא ביום.

אמר אמרימר: מסתברא מילתא דרב בחדש מלא, אבל בחדש חסר - מחזירין אותו.

אמר ליה רב אשי לאמימר: מכדי רב טעמא קאמר, מה לי חסר ומה לי מלא! אלא, לא שנא.

הדרן עלך תפלת השחר

משנה

- אין עומדין להתפלל, אלא מתוך כובד ראש.
- חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים.

בחבר עיר - בליוור. פולמוסא - חיל. מציינ נפשיה - מקשט עמנו נבגדים מהדורים. בכל עצב - כשאלס מרחס את עמנו ע"כ, יהיה לו שכר. דזוגיתא חירותא - זכוכית לנכה. לישרי לך - ישר לנו. כמתניתינן - ממן טנד ראש. כברייתא - ממן הלכה פסוקה. צניתא - זקלים.

"אם ראה תראה" - אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, אם "ראה" - מוטב, ואם לאו - "תראה". אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי; וכיון דמסתתרא - משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: "ונקתה ונורעה זרע".

קושיא ותיירוץ: הניחא למאן דאמר: אם היתה עקרה נפקדת - שפיר, אלא למאן דאמר: אם היתה יולדת בצער - יולדת בריוח, נקבות - יולדת זכרים, שחורים - יולדת לבנים, קצרים - יולדת ארוכים, מאי איכא למימר? דתניא:

א. "ונקתה ונורעה זרע" - מלמד, שאם היתה עקרה - נפקדת, דברי רבי ישמעאל.

ב. אמר ליה רבי עקיבא: אם כן, ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו, וזו שלא קלקלה נפקדת! אלא, מלמד שאם היתה יולדת בצער - יולדת בריוח, קצרים - יולדת ארוכים. שחורים - יולדת לבנים, אחד - יולדת שנים.

• מאי "אם ראה תראה"? דברה תורה כלשון בני אדם.

"בעני אמתך... ולא תשכח את אמתך, ונתתה לאמתך". אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שלש אמתות הללו למה? אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, שלשה בדקי מיתה^ו בראת באשה, ואמרי לה: שלשה בדקי מיתה^ו; ואלו הן: נדה, וחלה, והדלקת הנר. כלום עברתי על אחת מהן?

"ונתתה לאמתך זרע אנשים". מאי זרע אנשים?

א. אמר רב: גברא בגוברין^ו.

ב. ושמואל אמר: זרע שמושה שני אנשים, ומאן אינון? שאול ודוד.

ג. ורבי יוחנן אמר: זרע ששקול כשני אנשים, ומאן אינון? משה ואהרן, שנאמר: "משה ואהרן בכהניו, ושמואל בקוראי שמו".

ד. ורבנן אמרי: "זרע אנשים" - זרע שמובלע בין אנשים.

• כי אתא רב דימי אמר: לא ארוך ולא גוץ^ו, ולא קטן ולא אלם^ו, ולא צחור^ו ולא גיחור^ו, ולא חכם ולא טפש.

"אני האשה הנצבת עמכה בזה" - אמר רבי יהושע בן לוי: מכאן, שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה.

"אל הנער הזה התפללתי" - אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר: "וישחטו את הפר, ויביאו את הנער אל עלי"; משום ד"וישחטו את הפר", הביאו הנער אל עלי?

אלא, אמר להן עלי: קראו כהן, ליתי ולשחוט. חזנהו שמואל דהו מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו: למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט? שחיטה בזר - כשרה! אייתוהו לקמיה דעלי, אמר ליה: מנא לך הא? אמר ליה: מי כתיב: "ושחט הכהן"? "הקריבו... הבהנים" כתיב! מקבלה ואילך - מצות כהונה; מכאן לשחיטה שכשרה בזר.

אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת; מיהו, מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה. אתיא חנה וקא צוחה קמיה: "אני האשה הנצבת עמכה בזה" וגו'. אמר לה: שבקי לי דאענשיה, ובעינא רחמי, ויהיב לך רבא מיניה. אמרה ליה: "אל הנער הזה התפללתי".

"וזנה היא מדרבת על לבה" - אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה. אמרה לפניו: רבנו של עולם, כל מה שבראת באשה, לא בראת דבר אחד לבטלה: עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן; דדים הללו שנתת על לבי למה? לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן.

ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: כל היושב בתענית בשבת - קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה; ואף על פי כן חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה? אמר רב נחמן בר יצחק: ליתבי תעניתא לתעניתא.

ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר: "ותתפלל על ה" - מלמד, שהטיחה דברים כלפי מעלה.

ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אוזנית".

• אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מניין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו לאליהו - לב ע"א דכתיב: "ואשר הרעתי".

אמר ליה: אדכרתן מילתא דרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: מאי דכתיב: "בארץ לא עבר בה איש, ולא ישב אדם שם"? וכי מאחר דלא עבר, היאך ישב? אלא לומר לך: כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישב - נתישבה, וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישב - לא נתישבה.

רב מרדכי אלויה לרב שימי בר אשי מהגרונאי ועד בי כפי, ואמרי לה: עד בי דורא.

תנו רבנן: המתפלל - צריך שיכוין את לבו לשמים.

אבא שאול אומר: סימן לדבר: "תכין לבם תקשיב אונך".

תניא: אמר רבי יהודה: כך היה מנהגו של רבי עקיבא:

- כשהיה מתפלל עם הצבור - היה מקצר ועולה, מפני טורח צבור.
- וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו - אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת.
- וכל כך למה? מפני כריעות והשתחויות.

אמר רבי חייא בר אבא: לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות, שנאמר: "וכיון פתיון ליה" וגו'.

ברייטא:

א) יכול יתפלל אדם כל היום כלו; כבר מפורש על ידי דניאל: "וזמנין תלתא" וגו'.

ב) יכול משבא לגולה הוחלה^ו; כבר נאמר: "וי הוא עבר מן קרמת רנא".

ג) יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה; תלמוד לומר: "נגד ירושלים".

ד) יכול יהא כוללן בבת אחת; כבר מפורש על ידי דוד, דכתיב: "ערב ובקר וצהריים" וגו'.

ה) יכול ישמיע קולו בתפלתו; כבר מפורש על ידי חנה, שנאמר: "וקולה לא ישמע".

ו) יכול ישאל אדם צרכיו, ואחר כך יתפלל; כבר מפורש על ידי שלמה, שנאמר: "לשמוע אל הרינה ואל התפלה", רנה - זו תפלה^ו, תפלה - זו בקשה.

• אין אומר דבר בקשה אחר אמת ויצבי; אבל אחר התפלה, אפילו כסדר ידו של יום הכפורים - אומר.

איתמר נמי: אמר רב חייא בר אשי אמר רב: אף על פי שאמר: שואל אדם צרכיו בשומע תפלה; אם בא לומר אחר תפלתו, אפילו כסדר של יום הכפורים - אומר.

אמר רב המנונא: כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה:

א) "וזנה היא מדרבת על לבה" - מכאן למתפלל - צריך שיכוין לבו.

ב) "רק שפתיה נעות" - מכאן למתפלל - שיחותך בשפתיו.

ג) "וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

ד) "ויזשבה עלי לשכרה" - מכאן ששכור אסור להתפלל.

ה) "ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין" וגו' - אמר רבי אלעזר: מכאן לרואה בחברו לא ע"ב דבר שאינו הגון - צריך להוכיחו.

ו) "ותען זנה ותאמר לא ארני" - אמר עולא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא: אמרה ליה: לא אדון אתה בדבר זה, ולא רוח הקודש שורה עליך, שאתה חושדני בדבר זה.

• איכא דאמרי: הכי אמרה ליה: לא אדון אתה! לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך, שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות! מי לא ידעת ד"אשה קשת רוח אנכי"?

ז) "ויין ושכר לא שתיתי" - אמר רבי אלעזר: מכאן, לנחשד בדבר שאין בו - שצריך להודיעו.

ח) "אל תתן את אמתך לפני בת בליעל" - אמר רבי אלעזר: מכאן, לשכור שמתפלל - כאלו עובד עבודה זרה. כתיב הכא: "לפני בת בליעל", וכתיב התם: "יצאו אנשים בני בליעל מקרבך", מה להלך - עבודה זרה, אף כאן - עבודה זרה.

ט) "ויען עלי ויאמר לבי לשלום" - אמר רבי אלעזר: מכאן, לחושד את חברו בדבר שאין בו - שצריך לפייסו. ולא עוד, אלא שצריך לברכו, שנאמר: "ואלהי ישראל יתן את שלתך".

"ותרד נרד ותאמר ה' צבאות" - אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא 'צבאות', עד שבאתה חנה וקראתו 'צבאות'. אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך, קשה בעיניך שתתן לי בן אחד?

משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו. בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם: תנו לי פרוסה אחת! ולא השגיחו עליו. דחק ונכנס אצל המלך, אמר לו: אדוני המלך, מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת!?

וכיון פתיון - חלונות פתוחים היה לו ללתיכל בעלייתו. הוחלה - התחיל להתפלל ג"פ ביום. זו תפלה - של שבת. בדקי - שהשגה ננדקת צהם צשעת הסכנה, שאם ימנא צה אחד מהם ממות. דבקי - שמדבקים ומקדקים המיטה. גברא - שיהיה חשוב לימנעו צין אנשים. גוץ - נמוך. אלם - שמן. צחור - לכן. גיחור - אלוס.